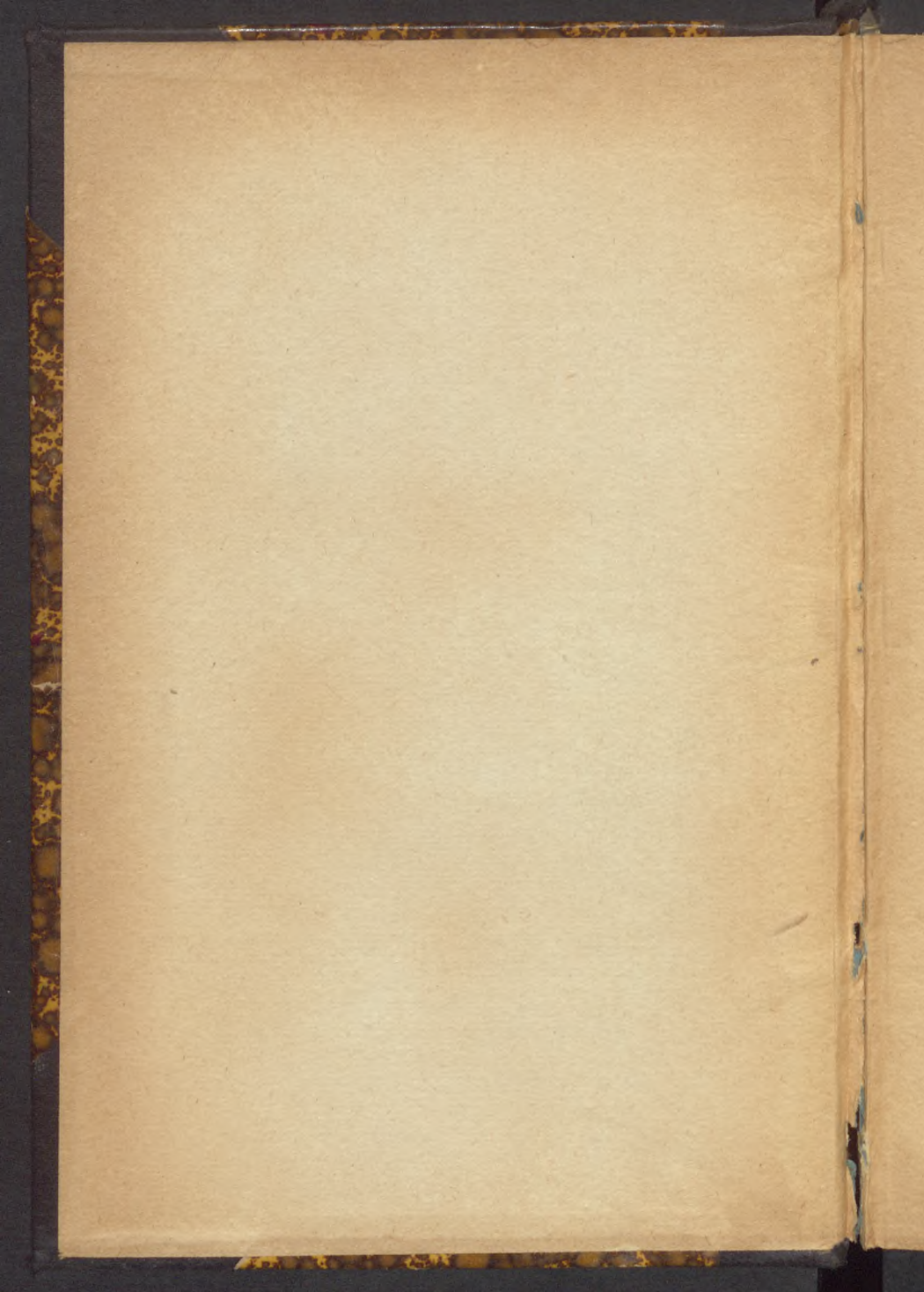
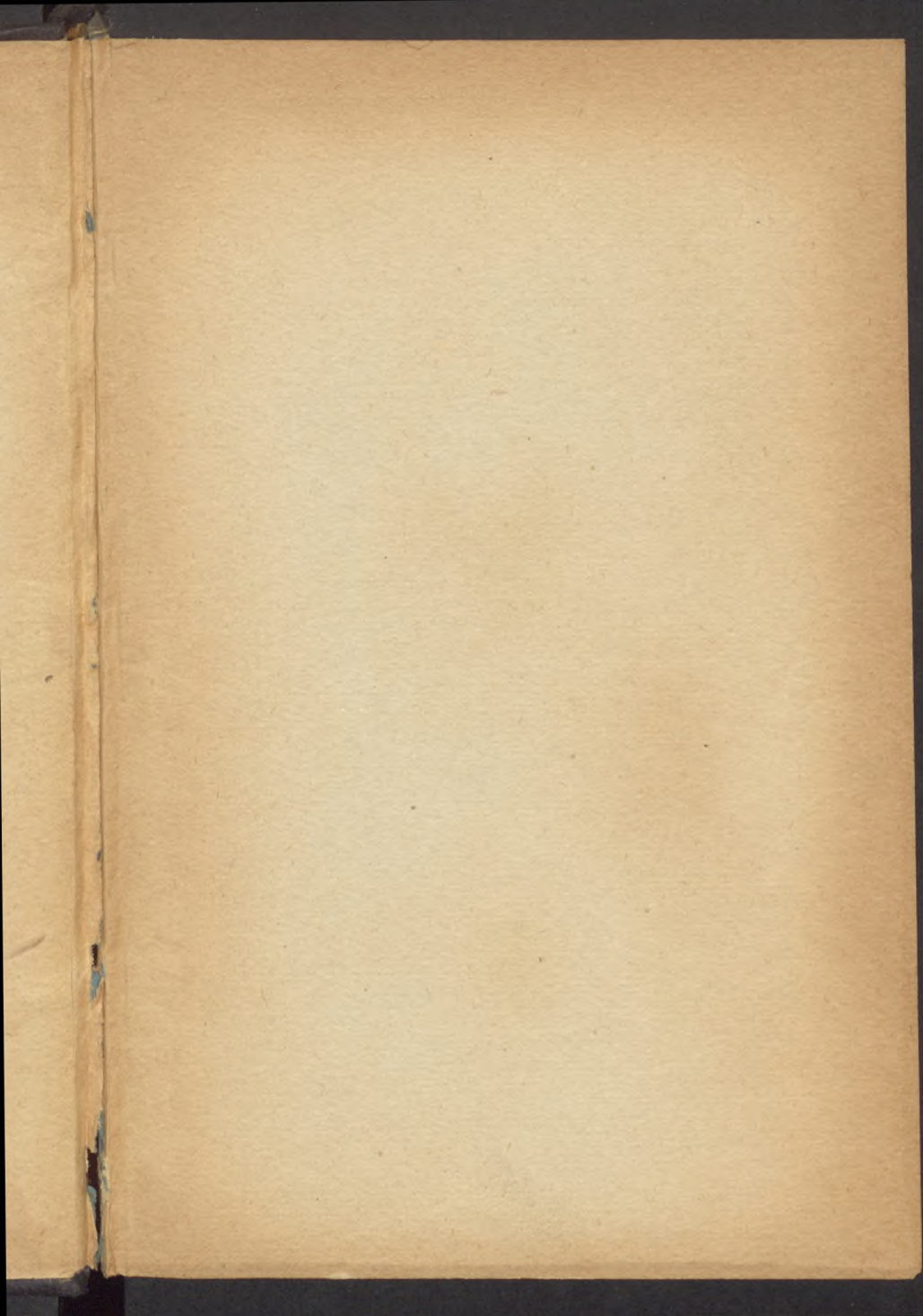
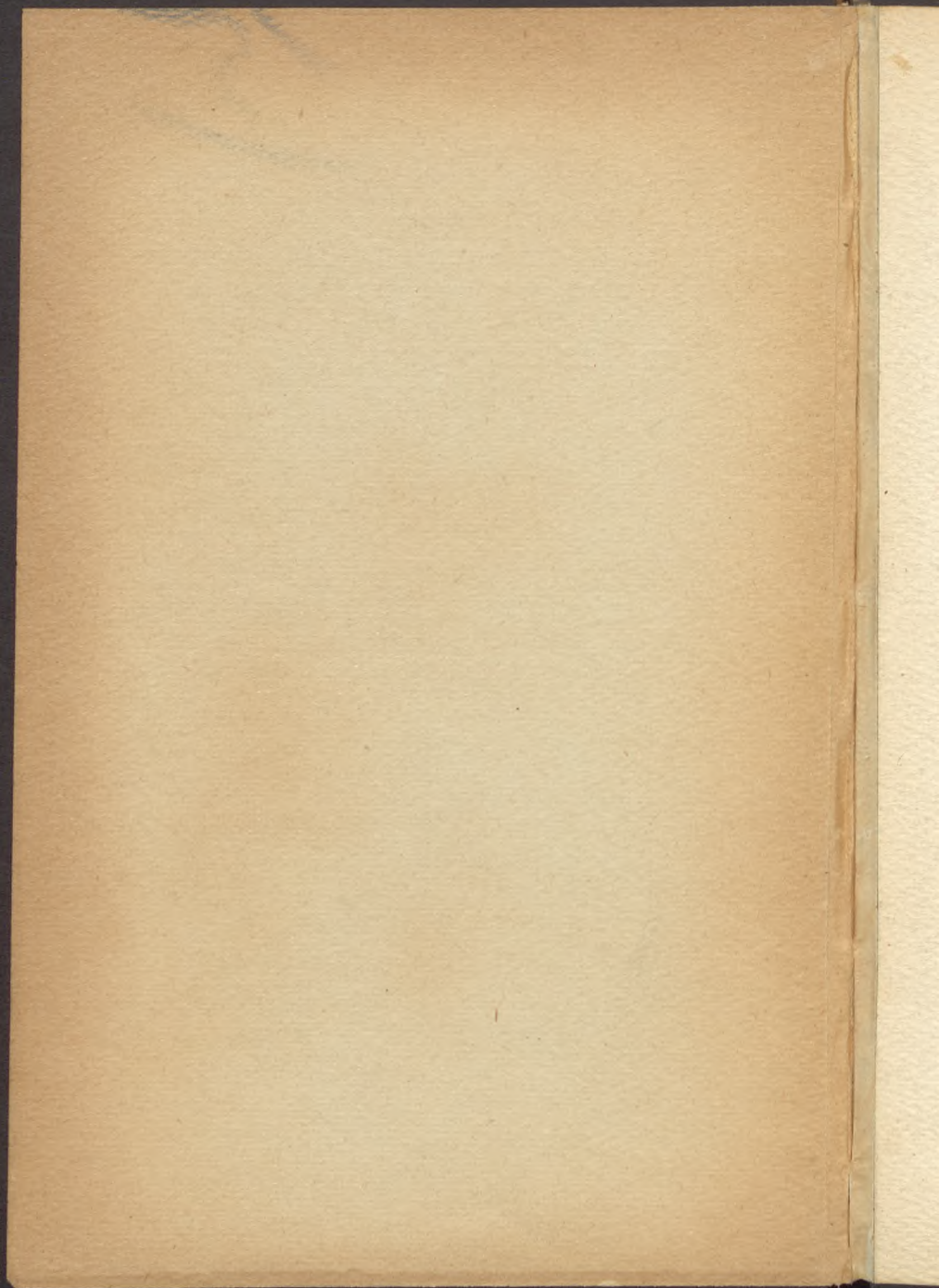

293738

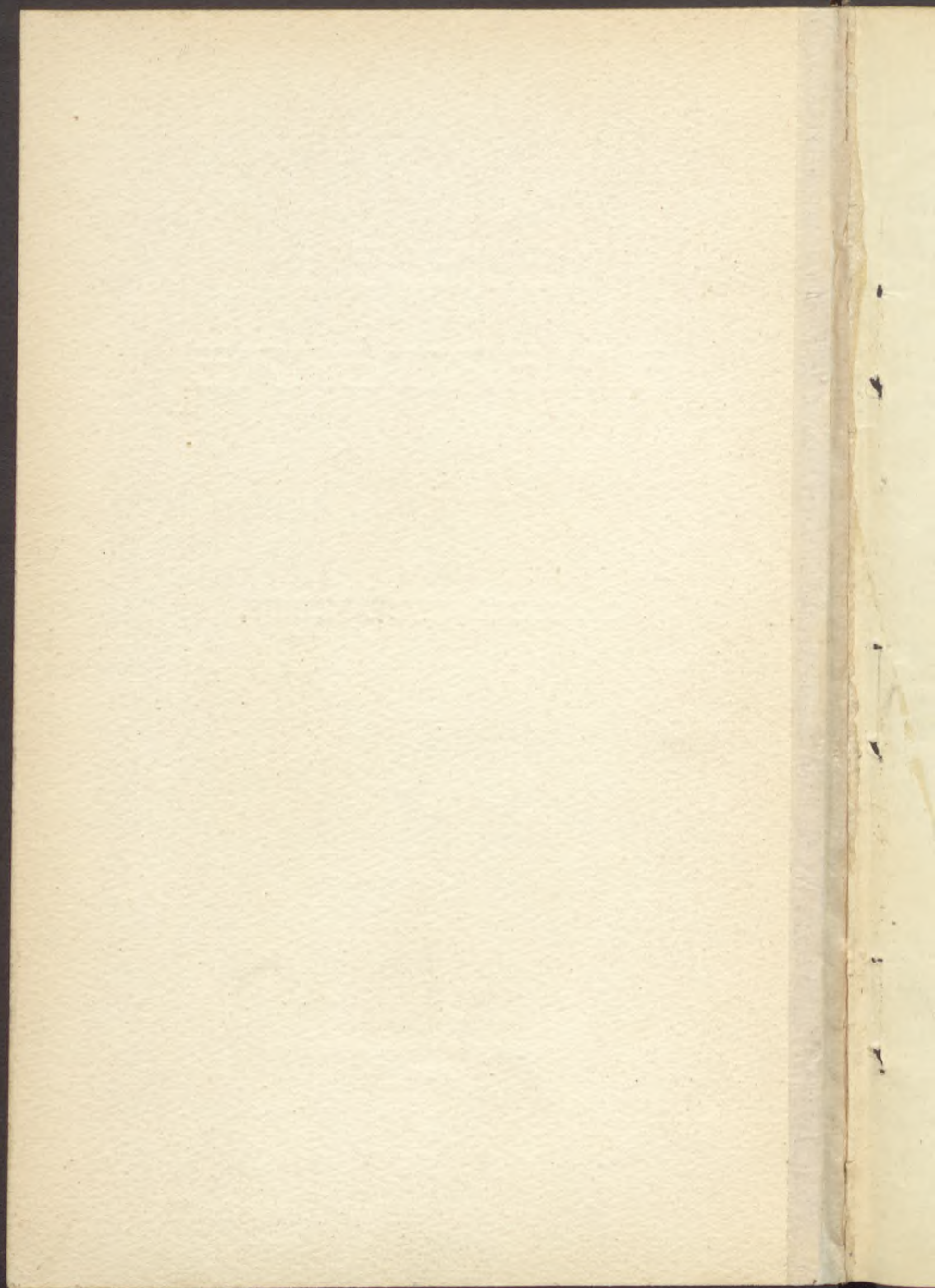
LEVELEK A HARTÉRRE

IRTA:
Dr. VIETÓRISZ JÓZSEF.

NYÍREGYHÁZA
JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJA
1916.

ÁRA 2 KORONA.

LEVELEK A HARTÉRRE

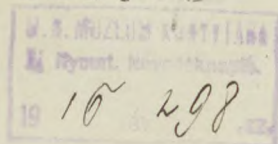
IRTA:
Dr. VIETÓRISZ JÓZSEF.

✻ ✻ ✻

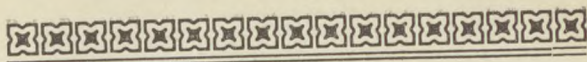
NYÍREGYHÁZA
JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJA
1916.

293733

Előszó.

Ez a kis könyv a harctérre fiamhoz küldött leveleimnek gyűjteménye.

Együtt született a változó eseményekkel és hangulatokkal, együtt érez ezer meg ezer család aggodalmaival és reményeivel. Gondolatát apai szívem sugallta, kiadását magyar lelkem javallta. Egyfelől emléke akar lenni a jelennek, másfelől szerény egyengetője a jövőnek.

Elsősorban fiamnak szól tehát, aki alig került ki az iskolai fegyelem alól, nyomban hadiszolgálatra jelentkezett; de talán haszonnal forgathatja minden ifjú, aki szívesen hallgat a tapasztalaton alapuló jóindulatu tanácsra.

Nagy hiba lenne ugyanis, ha nemzetünk dicsőséges erőpróbájának csak súlyos izgalmai nehezédnének ránk, gazdag tanulságai azonban észrevétlenül és kiaknázatlanul maradnának. Különösen a nevelés munkásai elé szinte követelőleg lép a kedvező alkalom, hogy ebből a hatalmas forrásból kiki a maga módja szerint merítsen.

Megfigyeléseim hiányosságát, gondolataim töredékességét, terveim vázlatosságát a rendkívüli viszonyokra háritom, s egyáltalán nem kívánom, hogy igénytelen soraimban bárki is valami gondosan fölépitett rendszert keressen.

Ha e hiányokat nem sikerült melegen érző szívemmel pótolnom, a közérdek szempontjából hiábavaló munkát végeztem.

Azt azonban igaz meggyőződéssel vallom, hogy a háborúval bizonyára elkövetkező átalakulások csak akkor lesznek szerencsések, ha az új nemzedék lehetőleg világosan látja feladatát, komoly elszántsággal fog a munkához s teljes energiával hajtja végre a nagy megújodást. Ehhez a fenséges épülethez kívántam én is hozzájárulni a magam egy-két kicsi téglájával.

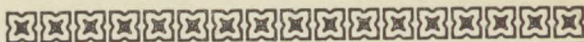
Nem tudjuk, mit hoz a jövő, de éreznünk kell, hogy felelősek vagyunk érte.

A szülői és hazafiúi felelősség kényszere alatt igyekeztem én is teljesíteni kötelességemet.

Dr. Vietórisz József.

A mi áldozatunk.

Szent hazánk :

Megfizettük mind, mivel csak
Tartozánk !

Vörösmarty.

Édes fiam ! Szivem mélyéből írom e sorokat hozzád, hogy megtalálják az utat a te igaz, jó szivedhez Gondolataink és érzelmeink közössége legyen a mi tábori postánk, amely pillanatok alatt jár be véghetetlen távolságokat. Szívünk dobbanása jelezze mindenkor, hogy lélekben valamit közölni akarunk egymással.

Mert messze vagy tőlünk, igen-igen messze ; távolabb, mint az a meleg augusztusi éjszaka, amikor a hadüzenet mámorában úsztunk, és még távolabb, mint az a másik augusztusi nap, amikor te is útnak indultál.

Milyen esztendőnek határa volt ez a két augusztus hónap ! Együtt éltük át izgalmait, együtt élveztük gyönyöreit, együtt sínylettük szenvedéseit. Hogy lestük a híreket ; hogy kerestük a térképen a csatahelyeket ; hogy szeretünk volna ott lenni mi is, ahol a nemzeti dicsőség élethalál-harcát vívják meg !

Azok a feledhetetlen délutánok és esték, mikor lelkes csapataink felvonulását szemlélhettük ; azok az önérzetes nyilatkozatok, ame-

lyeket minden rendű és rangu hadfiaink ajkáról hallottunk; azok az egyszerű jelentések, amelyekből fényes győzelmeinket olvastuk: minden időkre bőséges forrását nyitják meg előttünk az igaz örömnék, magyar büszkeségnek és jogosult reménynek

És mikor aggasztó hírek jutottak el hozzánk, amelyekből mindig a helyzet őszinte feltárása útján szereztünk tudomást: bizalmatlankodtunk-e csak egy cseppet is? csüggedtünk-e csak egy percre is? kétségbeesett-e csak egyetlenegy jó érzésű honfitársunk is?

En úgy tapasztaltam, hogy a meglanyhult siker dacot váltott ki belőlünk, elesett hőseink emléke megacélozta erőnket, sebesültjeink látása segíteni kész mozgásba hozta szunnyadó emberbaráti érzelmeinket.

Ha a pártai hősök — sírfeliratuk szerint — elmondhatták magukról, hogy „Megcselekedtük, amit megkövetelt a haza!” — mi sem tagadhatjuk meg magunktól azt az elégtételt, hogy áldozatkészségünk kimerithetetlen volt a multban, az a jelenben s az marad a jövőben is.

Nagy volt a nemzeti áldozatkészség, de benne bizony nem a miénk volt a legkisebb. Csak azt nem tudom, hogy a tied volt-e nagyobb, a gyermeké, mikor elmentél, vagy a miénk szülőidé, mikor elbocsátottunk.

Mert te a magad jószántából siettél oda, ahova másokat a kötelesség szolított, mi pedig nem akartunk erősek lenni ott, ahol az erő gyöngeséget takargatott volna.

Előttem áll lángban égő arcod, mikor már-már tűzhelyünket fenyegette a vész; fülünkbe

cseng esdeklő szavad, mikor idősebb társaiddal kívántál menni te is. Mennyit vitatkoztunk, mennyit alkudoztunk! És te előre tudtad, hogy az én védekezésem gyenge; hiszen úgy volt, hogy magam se maradok itthon. És én előre tudtam, hogy a te elhatározásod erős; hiszen úgy neveltünk, hogy ne riadj vissza a veszedelmektől.

Igy lettél te idő előtt, úgyszólván gyermekkorodban, kész férfiú; így lettem én idő előtt, életemnek kora délutánján, kész öreg ember.

Latolgassam-e most már, hogy melyikünk hozott nagyobb áldozatot? Te a magad tizen-nyolc évével minden percben a halál torkában, én megöszült fővel talán hosszú élet előtt. És hány ilyen „te“ van széles hazában, aki boldogtalan lenne, ha seb nélkül kellene hazatérnie; és hány ilyen „én“, akinek az a sors jutott, hogy önmagával tehetetlenül remegjen egy-egy szép reményekre jogosító életért!

Második évét éljük a háborúnak, amelynek minden napja hónapokkal ér föl a nagy munka, nagy eredmények, nagy tanulságok sorozatában.

Több, mint egy hónapja vagy már a harc-téren. Nem dicsekszel vele, hogy hányszor estél át a tűzkeresztségen; de mi jól tudjuk, hogy sokan dőltek ki oldalad mellől, sokan estek fogságba, sokan jöttek vissza könnyebb vagy súlyosabb sebesüléssel.

Hanem hát hadd jöjjön, aminek jönnie kell!

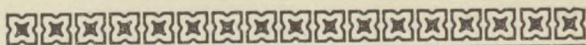
Fájdalmas büszkeséggel gondolok rád, édes fiam, s életem aszerint boldogtalan vagy boldog, ahogy az egyik vagy a másik érzelem

vesz rajtam erőt. Te odakünn, mi idehaza:
födolog, hogy hittel, kitartással és becsülettel
álljuk meg harcunkat.

Gondolj édes anyádra: védő paizs lesz
szived körül az ő végtelen szeretete és min-
dennapi imája, s igazi hős leszel a türelemben
és szenvedésben is. Mi ahhoz fordulunk, aki a
világegyetemet alkotta és fenntartja, s erős
hittel várjuk, hogy a boldog viszontlátáshoz
fűzött reményünkkel nem fogunk szégyent vallani.

A nagy esztendő.

Én a csillagokból olvasok.
Vér és vér mindenütt...

Széchenyi.

Édes fiam! Mikor a háború elkerülhetetlen szüksége bizonyossá vált, s a királyi szózat föl-emelő igazságait olvastuk: mindnyájan éreztük, hogy nagy leszámolás előtt állunk, amely országokat fog megrendíteni s talán el is söpörni. S mikor az általános mozgósítás hírére egymást érték a lelkesen tüntető felvonulások, s katonaság és polgárság szive egybedobbant életünk és vérünk felajánlásában: mindnyájan tudtuk, hogy a ránk nehezülő megpróbáltatást becsülettel, férfiasan, elszántan fogjuk kiállani.

Ott énekelted Kossuth szobra előtt te is a Himnusz meg a Klapka-indulót, s a pillanat heve az idők multával forró elhatározássá fokozódott benned; én az erkélyről néztem le rátok, borongó lelkem a jövőbe próbált bepil-lantani s annak mély sötétségében is a megnyugvás szelid világát kereste

Oly szépek voltatok ifjú lelketek teljes kibontakozásban, oly biztatólag töltötte be keblünket a diadal reményének megejtő varázsa...

És kitört a háború a maga teljes nagyságában és félelmességében. A hatalmi érdek,

számítás és nagyravágyás álarca hitvány rongyként hullott le az úgynevezett kulturnépekről; a kisebbek mint megannyi vak eszközök állottak az erősek szolgálatba s ürügyet adtak a minden értéket leromboló ultima rációra. Hullámok módjára dagadt az okok és okozatok vaskényszerűsége s egykettőre a világháború észvesztő forgatagában találtuk magunkat.

Meg nem állhatom itt, hogy e hullámok szemléltetése s egyben a számbeli és erőviszonyok érintése céljából ne a költői formát használjam, amely lehet régimódi és alig élvezhető, de tiszta igazságnak és őszinte meggyőződésnek köntöse.

Világháború.

Lángba borúlt a világ, tombolva üvölt a gonoszság;

Ámde vihart arat az, aki szelet vet, a gaz!

Orgyilok örületén bombát dob a *szerb* komitácsi;

Szerbia ostoba volt: Szerbia botba ugort...

Nagy garral kiabál tüzet orgazdája, a *muszka*:

Jönne, de csak lemarad, s szépen a fűbe harap...

Talpra teremti talán uzsorása, a *francia* cinkos:

Hasztalanul, oda már régen a büszke gloire!

Dőltiben esküszegést követel s kap *olasz* rokonától:

Hátul üt a nyomorúlt, ám neki is beborúlt...

Nincs a dolog kedvére a *brit* mérregkeverőnek:

Szörnű hajóit adá, persze a tenger alá...

Van, van az égben örök hatalom, van a földön igazság!

Hallod a szent csatadalt? Így nyerik a diadalt:

Tiszta, nemes lélek, buzgó hit, igaz tudománnyal:

Ime a *német* erő, nemzeteket leverő!

Öntudat, önbizalom, lovagérzület, ősi vitézség

Hirdeti, míg a világ, őt a *magyar* daliát!

És van-e párja erős hűségű *török* becsületnek?

A beteg ember imé sújtani tud kifelé!

...Folyjon, omoljon a vér, míg a gyűjtogatók belefűlnak;

Iszonyu drága nekünk, drága, de megfizetünk...

És ha felépül a szent békének örök palotája:

Népek imája lebeg hajdani romja felett!

Igen, de addig! Mit gondoljunk a műveltségnek mindenható erejéről, mikor az állat lón úrrá az emberben? Mennyire bízhatunk a nemzetközi szerződések hitelében, mikor az első szellőre halomba omlik, mint a kártyavár? Kire számíthatunk a közös veszedelem idején, mikor gondosan dédelgetett szövetségeseink is cserbenhagynak bennünket?

Arra tanított a történelem, édes fiam, hogy nemzeteket csak erényei tehetnek nagyokká s hogy irigység é. gyűlölet önmagának, haszonlesés másnak rabszolgájává teszi az embert. A kis szerb nép multjával való beható foglalkozásod közben évszázadról-évszázadra bebizonyítottak láthattad ezt az igazságot.

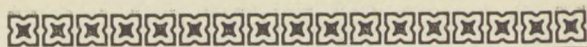
Mi létünkért küzdünk, s egyaránt tudjuk és érezzük, hogy egyenesen ezért küzdünk. Mi nem engedjük, hogy gonosz szomszédaink fojtogatásának áldozatai legyünk. Mi élni, haladni, boldogulni akarunk.

Küzdelmünk öntudata erőt, erőnk győzelmet biztosít számunkra. A habozás, ingadozás, meghátrálás a bűnösök szégyene, a bátorság, kitartás, diadal az igazak jutalma legyen.

Ne a könnyet nézd a szememben, hanem az ígét halld meg sóhajomból: előre!

„Ott a helyem.“

Ok nélkül hágni vészes pályára
vakmerőség és hiúság; de midőn
közügy kívánja, akkor mindenre
készen lenni polgári kötelesség.

Kölesey.

Édes fiam! Sokszor elgondolkoztam azon
a kérdésen, hogy mi lehetett az oka esetleg
végzetes elhatározásodnak, s micsoda erő kény-
szerített arra, hogy idő előtt állj ki a kemény
harcok vérmezejére?!

Talán a katonai pályának szépsége? De
hiszen sohase mutattad semmi jelét annak, hogy
hivatást érzel magadban e nehéz kenyér iránt.

Vagy inkább az a fiatalos, ösztönszerű
vágy, amit Arany így énekelt meg: „Hírvirágot
szedni gyöngyös koszorúba?“ Igen, ha nem
tudnád, hogy manapság a személyes vitézség
korántsem érvényesülhet úgy, mint a régi har-
cok daliás idején.

Vagy az élettől való könnyű menekülés
gondolata csábított? De hiszen mindig azt lát-
tuk, hogy igazán szeretsz élni és a legkomo-
lyabban készültél rá az életküzdelemre.

Alig hiszem tehát, hogy ezek bármelyike
döntő tényezője lett volna sietésszámba menő
törekvésednek,

Ám egyszerre a maga teljességében megadja kérdésemre a feleletet az az ismételtlen fülembé csengő nyilatkozatod: „*Úgy érzem, hogy ott a helyem*, s egy percig se tudnám elviselni azt a gondolatot, hogy nem teljesítettem legszentebb kötelességemet, mikor mindnyájunknak el kellett menni!”

Ezt jól esik egyszersmindenkorra megállapítanom, neked pedig becsületedre válik, bármilyen sors várjon rád a jövőben.

És amit most mondok, az egész ifjuságnak szeretném lelkére kötni: vajha mindinkább tudatossá válnék bennetek az a legnagyobb emberi és nemzeti tőke, amit *kötelességérzetnek*, fokozottabb mértékben *becsvágynak* nevezünk.

Amit fentebb Kölcsénynek Paraenesiséből idéztem, csak igen kis részben mutat arra a tágas mezőre, amelyen a feladatok és kötelességek hosszú láncolata várja az ifjút.

Az élet céljának helyes felfogása, mindenekelőtt erkölcsi értékek gyűjtése, az igazi nemes humanizmusra való törekvés mindenféle vonatkozásban az egyéniséggel, a társadalommal, a hazával: mindmegannyi világító fáklya a nagy gondolkodó és meglelelkü bölcs kezében, aki hasznos útbaigazításokat akar adni a jövő nemzedéknek, hogy a féltett nemzeti érdekeket szolgálja.

Ma e kötelességek közül a honvédelem az első; ezt mellőzni, elhalasztani, megváltani nem lehet. Ha pedig lehet, csak nem egyenes úton lehet.

És itt nemcsak az fontos, hogy mindenki, hanem az is, hogy mindenben teljesítse köte-

lességét. Ebben a szolgálatban a több se sok, és a sok se elég.

Igyekezzék megkeresni s lehetőleg megtalálni mindenki a maga helyét, s töltsse be elszántan, férfiasan és hasznosan: ebben van a siker kulcsa, ebből áll az élet boldogsága.

Tegye pedig ezt mindenki a saját személyes felelősségére!

Ami téged illet, leveleidnek minden sora elárulja azt, hogy így gondolkozol. A fáradalmakat föl se veszed, a veszedelmeket gyöngéden elhallgatod, aggodalmainkat minden erőddel eloszlatni igyekszel.

Köszönet érte, ha nem mindenben helyeseljük is eljárásodat. Mert mi mindent szeretnénk tudni rólad, s bennünket minden érdekel, ami körülötted és veled történik

Máskor az önkéntességnek egész esztendeje csak muló epizód volt az ember életében; most napok alatt életreható, sőt életbevágó dolgok mennek végbe,

Távozásodnak ránk nézve oly emlékezetes alkalmát arra használtam fel, hogy ifjúkorom egyik legkedvesebb emlékével, *kardommal* ajándékozzalak meg.

Hazánknak legtávolabb eső széléig vittem el utánad, mert tudtam, hogy örömmel veszed, talán várod is tőlem.

Pedig vajmi kevés hasznát láthatod, sőt egyenest alkalmatlan utitársad, mikor inkább térképre, távcsőre s egyéb mai felszerelési cikkekre van szükséged.

De ha egyébre nem szolgál, legalább szimboluma legyen annak, hogy *becsülettel* végezd

munkádat. Mert csak ennek jutalma lehet a becsülés, mindenekfölött az önbecsülés. Amaz elmaradhat, csak ezt érdemeld meg s nem hiányzik semmid sem!

Te nem fogsz félreérteni engem abban, hogy nem valami külön katonai becsületre gondolok; mert hiszen a dolog természete szerint csak egy becsület van. Az a fő, hogy legyen!

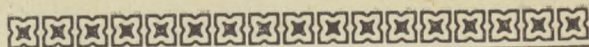
Egyébként is van-e különbség katona és nem katona között ma, mikor mindnyájan küzdő harcosok s ilyen értelemben katonák vagyunk?!

Engem is besoroztak, édes fiam, számos kortársammal együtt, s ha ifjú erőt nem is, ifjú lelkesedést mindenesetre tudnék magammal vinni. ha úgy fordul a kocka.

Milyen szép lenne, ha egymás oldalára kerülnénk!

Akik itthon maradtak.

Vérzünk, de hallgatunk; súlyos, de evezünk.

Tompa.

Édes fiam! A fény mellett mindenütt ott van az árnyék; a lelkesedés ünnepi perceit a lehangoltság hétköznapijai váltják fel.

Egy, ami felejtető, megnyugtató és biztató mindenféle viszonyok között: az odaadó, becsületes, kitartó munka.

Titeket a nemes hevület és nagy nekilendülés új meg új izgalmak karján visz előre, hogy a dicsőség útján végezzétek a honvédelemnek mindennél fontosabb feladatát; minket idehaza tart a kötelesség, hogy a magunk polgári fegyvereivel vívjuk meg a megélhetésnek, áldozatkészségnek és ideg feszültségnek nem kevésbé súlyos küzdelmét.

Mennyien vagytok távol, mily nagy ür támadt utánatok!

Szinte kiszámíthatatlan elsősorban a *munka-erő hiánya* miatt szüntelenül érezhető értékvesztés, melyet a legjobb akarattal és legnagyobb igyekezettel sem tudunk teljesen pótolni.

A tisztviselők, hivatalnokok, általában az úgynevezett lateinerek több időt és erőt kénytelenek dologra fordítani; kereskedő, iparos

helyett felesége, családja áll munkába ; mezőgazdáink nagy része orosz hadifoglyok segítésére szorul.

Érdekes, hogy a fogoly-munkások eléggé beváltak, különösen ott, ahol apró figyelmes-ségben részesítik őket. Sokan vannak nálunk is, majdnem minden nagyobb háztartásra jut belőlük. Mutatis mutandis maholnap úgy beszélhetünk „a mi muszkánkról“, mint egykor őseink „a mi lengyelünkről“.

A termelés meg a szállítás nehézségeinek természetes következménye az egyre *fokozódó drágaság*, amit lelketlen közvetítők mesterséges úton a maguk boldogulására uzsoráznak ki. Ezt pedig annál könnyebben tehetik, mert az árak maximálásával nem egyszerre és nem mindenütt következett be a termények requirálása, így állott elő az az eset, hogy mindenünk van, és még sincs, mert nem juthatunk hozzá.

A zsír kilója ma nyolc korona: ehhez szabjad a többi fogyasztási cikk árát!

Húst tehát alig eszünk, ez inkább nektek kell. Rendjén van! Csak az furcsa egy kicsit, hogy a naptárban egy húshagyó keddet találunk — évenként, a hatóság két hústalan napot rendelt el — hetenként, a szegénység hústalanságban szenved — naponként . . .

És még sem panaszkodunk. A báború bizony nem gyermekjáték; *áldozatokat követel*, s az áldozatok súlyát mindenkinek éreznie kell és meg kell éreznie.

Tőkefölöslegek hadikölcsönné válnak; ugyanez a sorsa számos fizetésnek, járandóságnak, sőt előlegnek, hogy ne mondjam egyéb

kölcsönnek is. Vajjon fog-e követőkre találni a te szerény jegyzésed, amellyel annak idején a hadikölcsön-kibocsátáshoz járultál?!

Aranyunkat már odaadtuk vasért, most a rézneműt kell beszállgatnunk. Ám ha nehezünkre esik a nélkülözés, jusson eszünkbe, hogy mindenki szenvedhet, de a hadviseléshez szükséges eszközöket a föld alól is elő kell teremtenünk.

És előteremtjük újra meg újra, rémületére ellenségeinknek, bámulatára az egész világnak.

Önérzettel, nyitott kézzel, nyílt lélekkel várjuk sorsunkat, de magunk is igyekszünk megtenni mindent, hogy azt elviselhetőbbé, kedvezőbbé és biztosabbá formálhassuk.

Ezt tudva meg fogod érteni, hogy idehaza a közhangulat nyugodt, bizakodó, lelkes; hiszen a maga bajával kiki félreáll, gondjait munkába temeti és csak befelé sírja könnyeit.

Csak az idegek feszültsége nagy; csak az anyák aggodalma leirhatatlan, az anyák szenvedése mérhetetlen, az anyák fájdalma kimondhatatlan.

Jól nevezi Herczeg Ferenc ezt a háborút és minden háborút az anyák harcának, s nem csoda, hogy a klasszikus korban anyaátkozta művészetnek mondták a hadviselést.

Kell-e mondanom, mennyire hiányzol ami meghitt körünkből, ahol képed, könyved, minden rád emlékeztet minket?!

Hányszor homályosodik el az én szemüvegem! Hányszor fordul el édes anyád, hogy valamit keressen! Hányszor kérdik a gyerekek: mit csinál most a mi kis katonánk?! S ahol

éppen szó sem esik rólad, nem tudom, nem ott gondolnak-e rád a legtöbbet...

Család, rokonság, jóbarátok, ismerősök érdeklődése ezer meg ezer finom szállal fonja körül lelkedet, hogy óvjon a legnagyobb meszeségben, védelmezzon a legnagyobb bajban is.

Kis húgod imájából, amit maga szerkesztett, de sokszor el-elsóhajtjuk ezt a pár sort:

Add, hogy golyó, szurony, kardcsapás ne érje,

Ó hisz hányan, hányan imádkozunk érte...

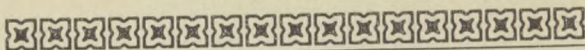
Add, hogy ne csapjon le közibénk a bánat —

Őrizd meg, Istenem, az én jó bátyámat!

Minek folytassam? Isten áldjon, édes fiam!

Bajtársaink — testvéreink.

Együtt vagyunk és együtt maradunk ;
Nincs Isten és nincs ördög, aki
Ismét széjjel bírná szakítani
Ölelkező karunk. *Petőfi.*

Édes fiam ! Nagy megnyugvással olvastam a Szereth partjáról küldött soraidból, hogy előjáróid becsülnek, alárendeltjeid szeretnek. Vajha mindenki ennek elérésére iparkodnék úgy a katonai, mint a polgári életben !

Kedvező helyzeted hozza magával, hogy nem kell magad amazért megaláznod, emezért megtagadnod ; mert nem rabszolga az, aki a saját jószántából engedelmeskedik, és az emberek szívéhez az utat könnyen megtalálja, aki teljes jóindulattal keresi.

Keresnetek kell ezt az utat, édes fiam, különösen nektek, művelt fiataiságnak, kisebb osztagok vezetőinek, kik a parancs kiadása és végrehajtása közt mindenütt meglevő mélység áthidalására vagytok hivatva. Példát kell mutatnotok a kitartó türelemre, derült kedélyre, törhetetlen bizalomra. Ha a fegyelmet szeretettel, a szigorúságot jószággal, az erélyességet szívességgel párosítjátok : nemcsak a magatok sorsán könnyítetek, hanem a végső siker érdekét is szolgáljátok.

Ne csupán bajtársak legyetek tehát, hanem testvérek is a szó legigazabb értelmében.

Erdélyi csapathoz tartozol: a vitéz 24-es honvédezred legifjabb katonája vagy. Mily bőséges alkalmad nyílik most arra, hogy a testvéri szeretet kötelessége tündöklő erénnyé nemesüljön benned! Hiszen annyiszor pótoltsoraitokban nemcsak magyar fiúk hadakoznak, hanem szász, román, rutén testvéreink is velünk együtt küzdenek.

Ha eddig talán soha, most bizonyára megérdemlik valamennyien, hogy emberségesen bánjunk velök, bizalommal közeledjünk hozzájuk.

Hátha megtanítanád őket arra a nótára, amit hevenyében a Te vagy a legény... dallamára tinatek írtam:

Ránk szakadt nehéz,
Hosszu háborunk,
Ellenségre néz
Messze táborunk;
Tűzben állunk, vízben járunk,
Hej meg is fogyunk;
Egy életünk, egy halálunk:
Győzni is fogunk!

A rutén, a szász,
Székely és román,
Mind egy sorba küzd
Egymás oldalán;
Most látja, hogy bármi érje
Századok során:
Egy a sorsa mindörökre,
Együtt csüggjön szíve-lelke
A magyar hazán!

Igyekezzél megismerni a magyar parasztot, s meglásd, ha megismered, mindjárt meg is szereted. Egy kis merevség tele szilárdsággal, egy kis nyersség tele őszinteséggel, egy kis tartózkodás tele hűséggel: mindenkép megérdemli, hogy meleg érdeklődéssel foglalkozzál vele. Idehaza oly nehezűnkre esik az egymásra találás; odakünn talán könnyebben megy a dolog.

Közbe-közbe gondolkozzál egy kicsit nemzetiségeinkről is. Én mindig úgy éreztem, hogy nemzetiségeinket tőlünk csupán mesterséges falak választják el, amelyeket haszonleső politikusok állítottak közénk. Észrevetted-e csak egynél is a kifelé törekvés jelét? Nem egynek tartják-e érdeküket a miénkkel? Nem a maguk honáért vérzenek-e akkor, amikor a mi zászlaink alatt áldozzák fel életüket?!

Mily nagy megvilágítások szikráit, mily nagy tanulságok magvait rejti magában ez a háború! Mily sok balhiedelmet kell eloszlatnunk, mily sok mulasztást pótolnunk! Ha eddig az volt az igazság, hogy megérteni annyi, mint megbocsátani: ezután az lesz valósággá, hogy megérteni annyi, mint boldogítani s kölcsönösen boldogítani.

Mindenek fölött pedig szemtől-szembe győződjél meg arról, rászolgál-e társadalmunk akár magyar, akár nem magyar, de eddig jog nélkül tengődő osztálya arra, hogy semmibe se vegyük őket, róluk nélkülök végezzünk? Teljes kiskorúságban maradjon-e továbbra is az a nép, amely vérével szerzi meg a jogot a

méltányosabb megítélésre, humánusabb elbánásra ?!

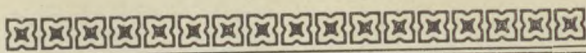
Közéletünk eddig féligazságokkal volt tele, mert nem akartuk vagy nem mertük jobb érzésünk, jobb meggyőződésünk minden követelményét hangsúlyozni s minden következtetését levonni. A háború nem roboghat végig fölöttünk anélkül, hogy helyesebb, egészségesebb, teljesebb világnézethez szoktasson bennünket.

Ha megengedi és megadja a gondviselés, hogy teljes készséggel és elszánt akarattal állhattok a sorompóba: ti boldogabb nemzedék lesztek majd részesei a szent harc ama gazdag termésének, amelynek mi reménykedő magvetői vagyunk.

Járj nyitott szemmel, harcolj becsülettel, jőjj haza dicsőséggel!

Isten nevében.

Alljon a vallás a mérlegen!

Arany.

Édes fiam! Ajkodon Isten nevével, szivedben Isten ígéjével indulsz a sokasodó napok megújuló küzdelmeinek.

Őrszolgálat, hírszerzés, rajvonaltűz, gépfegyver, jobbról srapel, balról gránát, felülről bomba, alulról akna: bizony kemény próbára teszi a legerősebb ember ellenálló képességét is.

A mindenfelől fenyegető veszedelmeknek ez észbontó izgalmában, az élet minden pillanatban bekövetkezhető elvesztésének tudatában mi az az eszme, ami ébrentartja a lelket, mi az a bizonyosság, ami eloszlatja a kételkedést, mi az az erő, ami megszünteti az aggodalmat?

A hitetlen fő azt mondja, hogy sorsunkat a vak véletlen vezérli; kétségbe is esik mindjárt, amint válságos helyzetbe jut. A hívő lélek azt vallja, hogy Isten akarata nélkül egy hajunkszála sem görbülhet meg, s ezért könnyen tud megnyugvást találni a Mindenható végzésében.

Akit betölt az Isten eszméje, annak lelkében bizonyossággá erősödik a hit s megóvjaa őt az életnek mindenféle viszonyai között.

Szinte közönségessé lett már az a mondas, hogy a lövészárkon keresztül életben és halálban egyaránt Istenhez jut el az ember; megtanul ott imádkozni az is, aki sohasem gondolt a másvilágra

Neked, édes fiam, nem volt szükséged arra, hogy a rendkívüli körülmények vezessenek a hit ösvényére; hiszen a szülői házból vihetted magaddal az isteni gondviselés hitéből fakadó vallásos érzelmet.

Ha ez az érzelem őszinte és föltétlen, ha nem merül ki üres külsőségekben, ha nem követel kizárólagosságot a maga részére, ha békében hagyja mások lelkiismeretét: nemcsak nehéz sorsunkban lesz oltalmazónk, hanem az élet legtartósabb örömeinek tiszta forrását is megtaláljuk benne.

A hit legszebb virága a lélek nemessége, legszebb gyümölcse a jócselekedetek sokasága.

Hit nélkül nincs optimizmus, optimizmus nélkül nincs sikeres munka. Nekünk pedig optimistáknak kell lennünk utolsó lehetetünkig, utolsó csepp vérünkig.

Amily mértékben igazolja mindenkor a hit cselekedetünket, olyan mértékben igazolják ma az események is hitünket.

Zsebedben a biblia: olvasd el mennél többször a 46. zsoltárt. Ebből támadt Luther éneke, ezzel mennek harcba német testvéreink: „Erős várunk az Úristen!”

A 44. számuban is megszívlelésre méltó sorokat találsz: „Mert nem az ivemben bizom és kardom sem védelmez meg engem; hanem

te szabadítás meg minket szorongatásainktól és gyűlölőinket te szégyenited meg.

A 91-ikből is megjegyezheted a következőket: „Elesnek mellőled ezren és jobbfelől tízezeren : hozzád nem is közelít a vész.”

Azután : „Segítségül hív engem s ezért megszabadítom őt ; vele vagyok háboruságában, megmentem és megdicsőítem őt.”

Szövetségeseink bizalma, semleges államaink jóindulata, ellenségeink kétségbeesése, győzelmeink sorozata mind azt mutatja, hogy hitünk elég erőt adott karunknak, karunk pedig elég eredménnyel végezte munkáját.

Bizonyára emberé a munka, Istené az áldás. De káromolja Isten nevét az, aki az eget nemtelen boszú, önző érdek, aljas haszonlesés, hatalmi túltengés nevében ostromolja.

Mi sorsa lehet még a hitszegőknek?! . . .

Ne átkozzuk őket, elég átok rajtuk szégyenletes nevüknek örök gyalázata.

Igazán kétségbe kellene esnünk az emberi elvetemültségen, ha nem látnók biztató jeleket annak is, hogy a semleges államok között akadnak az igazságnak hódoló, a nemzeti értéket megbecsülő, a gazságot tétlenül nézni nem tudó államok.

Bulgária már mellettünk van ; reméljük, a többi se lesz ellenünk.

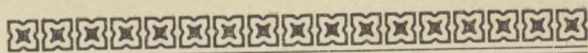
Nyílegyes vonalban sorakoznak egymás mellé Hamburgtól Konstantinápolyig egymás után az egyensúly és béke megteremtésére szövetkezett hatalmak ; ugyanily egyenes következetességgel, mondhatnám természetes vaskényszerűséggel koronázza meg munkájokat mielőbb Istennek áldása.

Nem kell erényeinkre mutatnunk, nem kell érdemeinkre hivatkoznunk: végesek azok és mulandók. A történelemnek e legnagyobb napjaiban is „álljon a vallás a mérlegen!” Higgyünk diadalunkban; tegyünk meg mindent, amit tehetünk; várjuk nyugodtan az ítéletet.

Tartsd meg hitedet, hited megtart tégedet. Isten nevében kezd és végezd munkádat továbbra is, édes fiam!

Életünket, vagyunkat !

Élni csak azon nemzet fog, melyben magában van életerő; kit nem saját életereje, hanem csak másoknak gyámlítása tartogat, annak nincs jövője.

Kossuth.

Édes fiam ! „A háború Allah kezében van ! — ezt mondja a fatalista török ; de maga is kibontja a proféta zászlaját, mikor a béke érdekében kell sikra szállnia.

Ha a háború sikere, amennyire tőlünk is függ, egyenes arányban van a nemzetek katonáállító és teherviselő képességével, bizvást elmondhatjuk, hogy éppen mi magyarok sokszorosan rászolgáltunk a végleges győzelemre.

A 19—42 évig terjedő huszonnégy korosztályunk megfelelő emberanyaga áll fegyverben, hogy szövetségeseinkkel együtt egyszerre négy oldalról védje határainkat, támadja elleneinket s ellássa a belső szolgálatot is.

Ma már a 18 éveseket hívták be, hogy idejekorán elkészülhessenek a bizonyára szükséges pótlásra és kiegészítésre. Sőt a 43—50 éveseknek úgynevezett sorozása is végbement, bár ezek bevonulására még nem történt rendelkezés.

Igy jutottam én is abba a helyzetbe, hogy huszonnyolc év múltán másodszor is kimondják rám az „alkalmast minden fogatkozás nélkül“.

El is megyünk valamennyien, ha szükség lesz ránk. Magyarok vagyunk!

Mi nem zsoldért állunk szolgálatba, mint az angol „önkéntes légiók“; mi valamennyien katonák vagyunk. Minket nem kancsukával kergetnek rohamra, mint az orosz vágómarhaszámba vett tömeget; minket a férfias bátorság lelkesít. Mi nem nagy hanggal töltjük be a világot mint a testileg enervált, lelkiileg degenerált olasz vagy francia; mi acélizmainkban megtörhetetlen tényezőt viszünk az erők mérkőzésébe.

Ime a testképzés elve, mint nemzetnevelő principium; ime az általános hadkötelezettség követelménye, mint nemzetfentartó posztulátum.

Hogy e nagy energia-kifejtés mellett egyéb feladatainkat is jól ismerjük, s mert ismerjük, teljesítjük is: azt alig kell bővebben magyaráznom neked, édes fiam, aki egy éven át magad is tanuja voltál világszerte csodált erő-kifejtésünknek.

A hadviselés eszközeinek előteremtése volt az a pont, ahol a világhatalmat képviselő ellenségeink a legkönnyebben és legbiztosabban sebezhetőknek gondoltak bennünket. Véraldozatunkat is kevésre becsülték; ugyanis arra számítottak, hogy előbb-utóbb inkább egymáséban, mint az övékben fogunk gázolni. De

hogy az anyagiak terén is fölvegyük velük a versenyt, arra igazán nem gondolhattak; mert hiszen mindig csak azt hallották rólunk, hogy nagy terhekkel küzdő, szegény nemzet vagyunk.

Nos állami hadikölcsöneink fényes eredménye szomorú valóságra ébreszti őket. A mi várakozásunkat csak azért nem haladhatja meg ez az örvendetes tapasztalat, mert tudjuk, hogy ma nem lehet hasznosabb tőkebefektetésre gondolnunk, mint amilyen a hadikölcsön.

Ha ők azt mondhatták eddig és gőgösen mondották, hogy „az fog győzni, aki győzi”: most már mi állapíthatjuk meg benső elégtétel érzetével, hogy még mindig nem merültünk ki egészen.

Igaz ugyan, hogy akadnak még ma is olyanok, akik rövidlátó ésszel a földbe ássák szegénységüket, mert ezt tartják a legbiztonságosabb banknak; az az eset sem ritkaság, hogy inkább kétes vállalatokba kerül a tőke, mert ezt tartják jövedelmezőbb elhelyezésnek.

Általában véve azonban megható jeleit látjuk annak a buzgó törekvésnek, hogy hadviselésünk fenn ne akadjon, nemzeti érdekünk csorbát ne szenvedjen.

Épp mostan bonyolítják le a harmadik kölcsön ügyét, s nagyot kellene tévednem, ha arra gondolnék, hogy ez mögötte marad az első kettőnek. A kockázat kisebb, a remény nagyobb: csoda-e, ha mindenki lelkesedve siet az óhajtott sikert biztosítani?!

Örülne a lelked, ha látnád, hogy az iskolák ifjusága sem elégszik meg hadijelvények viselésével, hadibélyegek vásárlásával, hanem

osztályonkint rakja össze filléreit, hogy legalább egy 50, esetleg 100 koronás kötvényre tegyen szert. Német mestereink munkája e tekintetben is világító példa előttünk.

Nemzeti áldozatainknak szinte végtelen sorozatában nem utolsó helyen áll az a készség, amellyel egyházközségeink, gyülekezeteink részint a főhatóságok buzdítására, részint a saját elhatározásukból, harangjaikat ajánlották fel a hadviselés céljára.

Tavasszal is gyűjtöttünk fémet, még pedig nem keveset; de folyton több és több kell a munició pótlására. Most ime örömlünkben-bánatlunkban megszokott résztvevőinkre: kedves harangjainkra kerül a sor, s én nem tudok szabadulni attól az érzésemtől, hogy mélyen a szívembe vág ez az áldozat.

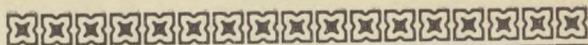
De vajjon beszélhetnénk-e áldozatról akkor, ha olyan valamiről mondanánk le, ami nem a legkedvesebb, talán nem is kedves nekünk?

S különben is nem úgy áll-e a dolog, hogy ma a harangnak is oda kell hívnia az élőket, ott kell megsiratnia a holtakat, ott kell megtörnie a villámokat?

Hadd hívjatok, hadd sirassatok, hadd törjete meg hát mindeneket a fegyverek csatogásában, az ágyuk bömbölésében, a hadak Urának igazságos ítéletében!

A hasonlóságok.

Igen nyomorúlt ember az, ki mindön hazája ügyeihez szól, saját érdekeit tartja szemei előtt.

B. Eötvös.

Édes fiam! Van valami hasonlóság ama két küzdelem között, amelyet ti odakünn, mi idebenn harcolunk végig. De van különbség is elegendő.

Egyszerre vívjuk; vérbe megy mind a kettő; kimondhatatlanul szívós: ime a hasonlóság. Ámde míg a ti harcok mindenképen dicsőséges, a miénk sokszor szégyenletes; hiszen nem hős ellenség ellen kell küzdenünk, hanem a fekély ellen kell védekeznünk.

Itt van mindjárt a *bujkálók* kicsi, de vegyes tábor. Ha ezek a nagyobbára jól megtermett, jól táplált urak csak félannyi buzgalmat fejtenének ki a hadiszolgálatban, mint amennyivel a szolgálattól szabadulni igyekeznek: büszkeségére válhatnának dicsőséges hadseregünknek.

A véradótól ily mesterséges úton való mentesség rájuk nézve persze igen nagy haszon, mert nemcsak a kamatot takarítják meg, hanem a tőkét is megmentik.

Egyébként a világért sem irigylésre méltó egyéniségek; az a folytonos aggodalom, amelynek közepette tojástanckukat járják, bőséges büntetés nyomorult gyávaságukért.

Emellett legfeljebb csak érdekesnek mondható jelenség a tódulás oly fegyvernemek után, amelyek a közhiedelem szerint kevesebb életkockázattal járnak. Soha annyi tűzér- és huszáraspiránst, mint a mai időkben! Hagyján, hiszen itt már csak a százalék kedvezőbb voltáról van szó. De mi lesz a nem odaváló tömeggel akkor, ha arra kerül a sor, hogy még ezeknek aránytalanul hosszabb ideig tartó kiképeztetését is túléli a háború?!

Nagyobb bűnösök az *ádrágítók*, akik azal veszik vérünket, még pedig cseppenként, hogy napról-napra megnehezítik megélhetésünket.

Hihetetlen hasznót raknak ma zsebre a termelők, s jaj annak a fogyasztónak, aki az árkülönbözetet nem tudja másra áthárítani. A megszabott fizetésü és jövedelmü existenciák fájdalmas jajkiáltása már végigzúg egész hazánkon, s csak éppen azoknak a füléig nem jut el, akik a legkönnyebben segíthetnének a bajon.

Mit mondjak most már az oly termelőről, aki a törvény megkerülésével el is rejtja a készletét, hogy később az esetleg még súlyosabb viszonyok között még drágábban értékesíthesse!

Rövidebb-hosszabb időközökben megdöbbenve hallja az ember, hogy egyik-másik élelmicik már seholsem kapható. Dehogy nem

kapható! Elég egy hétig várnunk, s megint hozzájuthatunk, csak győzzük megadni az árát.

Ha ez ellen a baj ellen a hatóságok csak úgy tudnak intézkedni, hogy néhány percenttel a fizetést emelik: kézzelfoghatólag nemcsak vis maiorral, hanem vis maximával állunk szemben. Mert ha még a kisbirtokos gazda is azt mondhatja, hogy „inkább ott dohosodjék a búzám, mint hogy hatósági áron adjam el”: nyilván tudatában van annak, hogy csak lesnie kell a nagyobb haszonra s előbb-utóbb megkapja.

És még mindig nem ezek a legveszedelmesebbek. Én azokban látom a legnagyobb bűnösöket, akik a hadsereg ruházata, fölszerelése és élelmezése körül tesznek szert semmivel meg nem okolható haszonra.

A lelketlen szállítók, a közvetítő kereskedelemnek ez eléggé meg nem bélyegezhető kompromittálói, önfeláldozó fiaink egészségét veszélyeztetik, harcképességét gyöngítik, bizalmát csökkentik.

Méltányos dolog, hogy a becsületes kereskedő a mai viszonyok között se veszítse el munkájának díját; hiszen abból él. De hogy pusztá élelmességgel, tudatos ravaszsággal s lelkiismeretlen megrontással sokan egész vagyonokat harácsoljanak össze, mikor a nemzet minden rétegét a lelki és testi szenvedések számtalan fajtája sorvasztja: azt igazán semmiféle isteni és emberi törvény nem parancsolhatja és nem engedheti meg.

Hiszen perbe fognak, egyet-kettőt el is ítélnek közülök; de nincsen olyan hosszú keze

a legszigorúbb törvénynek sem, hogy minden esetben utólérhesse és megfoghassa őket.

Mindezeket pedig nem azért mondom el neked, édes fiam, hogy gyűlöletre tanítsalak. Nagyon rossz fegyver az, mert könnyen lesz igazságtalanná.

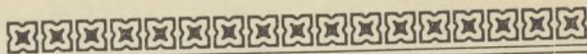
Csupán csak a jövőre akarom felhívni a figyelmedet. Mily jó lesz akkor, ha megérheted azt az időt, neked is mosolyognod az emberi gyarlóságon. Nem ezekén, mert hiszen ez vér-lázító, hanem a társadalom nagyobb részének gyarlóságán, amelyben érvényesülni fognak e nagytekintélyű polgárok.

Mert hogy ezek fogják a legbüszkébben verni a mellüket, ezek fogják a legnagyobb tiszteletet követelni, ezek fognak mindenki fö-lött ítéletet mondani: majdnem bizonyosra veszem.

Szívből kívánom neked, hogy te is oly jogosan tudj mosolyogni ez egyébként szomorú és szatirairásra méltó ferdeségeken, mint édes-apád.

Hőseink emléke.

Szép a legelsők közt harcolva elesni honáért,
Bátor férfihoz illik a hősi halál.

Tyrtaios.

Édes fiam! Költők dalaiban, történetírók fejtegetéseiben, bölcselők következtetéseiben mindenütt ott találjuk azt a nemesen egyszerű s fölemelően magasztos igazságot, hogy a hazáért meghalni dicsőség.

Nincs olyan gondolat, amely az ifjú lelkét ennél jobban megragadná, s nincs olyan ifjú, akinek lelkében ez a gondolat soha meg nem fogant volna.

Áldjad a jó Istent, hogy te is rászülettél a dicsőség szomjazására, és áldjad az iskolát, hogy ránevelt az önfeláldozás készségére.

Tudom, hogy téged meg nem rettent, készületlenül nem talál és meg nem tántorít a hősi halál gondolata; de nem hallgathatom el reszketésünket attól a lehetőségtől, hogy neked is korán kell megfizetned az életnek minden értéket meghaladó adóját.

Am ha még annyira aggódik is lelkünk, és ha még annyira vérzik is a szívünk, nem mondhatunk egyebet, mint hogy menj te is és küzdj te is a többiek sorában. Mert ma ez az ifjak egyetlen kötelessége.

A mi kötelességünk pedig az, hogy szeretettel gondoljunk rátok, mindent megtegyünk értetek és imádkozzunk munkátok sikeréért.

Igy leszünk méltók egymáshoz életben és halálban egyaránt.

Talán még a halál gondolatába is könnyebben beletörődik az ember, ha a harcok küzdelmének helyén, a teljes elszántság pillanatában, egyszerre következik be. Az itt maradottak fájdalma nem kisebb ugyan, de boldogoknak mondhatják ama kedveseiket, akiknek a gondviselés ezt a megkülönböztetést adta osztályrészül.

Annál megrendítőbb azoknak a szerencsétlen hősöknek kínszenvedése, akik halálos sebbel vagy gyógyíthatatlan betegséggel kerülnek vissza a harc mezejéről.

Idegenben pusztulnak el, szeretetlenül, megsiratatlanul. De mégse! Nem idegenben, nem szeretetlenül, nem megsiratatlanul!

Halottak napján ott jártam a száz meg száz egyforma katonasír között, amelyek mindegyikére virágot szórt és világosságot gyújtott a hazafias kegyelet. És mély szomorúsággal gondoltam én is a békének és háborúnak arra a leginkább szívreható különbségére, hogy békében az ifjak temetik az öregeket, háborúban az öregek temetik az ifjakat.

Könny csillogott minden szemben, emlékezésünk zokogásba fűlt. Nem őket sirattuk, akik mindennel leszámoltak és mindennel megbékéltek, hanem magunkat, akik annyi szép remény romjain állottunk.

És eszünkbe jutottak azok az esetetek is,
akik északon és délen, erdő mélyén, patak
partján, jeltelen sírokban pihennek . . .

Mikor a nyáron a Kárpátokban jártam,
ezekre a névtelen hősökre gondoltam s önként
jöttek tollamra a következő sorok:

Tele van az erdő
Madárcsattogással,
Szellőlebbenéssel,
Fenyősusogással,
Pataksobogással.

Mindenütt az élet
Ujjongását látom,
S nem oszlik el mégsem
Megilletődésem:
Árny borong a fákon . . .

Itt küzdött a világ
Legszebb katonája;
Erdő! szemfödélként
Egy-két falevélkét
Hullattál-e rája?

Szavadban egy nemzet
Zokogása reszket:
Azok a honvédek
Megérdemelnének
Egy kis fakeresztet!

Mégis jobb, hogy így van . . .
Nem hal meg a lélek:
Jeltelen sírokból
A ti porotokból
Támad fel az élet.

S. a feltámadásnak
 Szent: zálogaképen
 Él, mint áldó béke
 Nevetek emléke
 Mindnyájunk szívében !

Te sem jársz idegenben, édes fiam, mikor a hadviselés közben ismeretlen vidékekre, új meg új tájakra szólít a parancs. A vágy, amellyel hazagondolsz, az áldás, amellyel kísérünk, a közösség tudata, mely a haza földjéhez csatol: kell, hogy lelkesítsen, megnyugtasson, boldogítson. Hiszen velünk vagy, mint ahogy mi is veled vagyunk az élet minden viharában, az élet minden forgatagában.

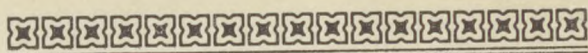
Mondd el bajtársaidnak is, hogy nem könnyősen nézzük erőfeszítésüket, nem hűtlenül védelmezzük érdekeiket, nem hálátlanul őrizzük emléküket.

Nem is volnánk magyarok, ha valaha meg tudnánk feledkezni azoknak érdemeiről, akik érettünk vértettek.

A megelégedés büszkeségével, a béke óhaj-tásával, a viszontlátás biztatásával száll a lelkünk hozzátok.

Ti pedig addig is hivatásotokat teljesítve, a megpróbáltatásokat leküzdvé, a győzelem reményében harcoljatok tovább !

Négy nap, négy éjjel . . .

Összes állásaink visszahódításában legkiválóbb része volt az *erdélyi honvédhadosztálynak*, amely négy nap és négy éjjel szakadatlanul harcban állott.

Hőfer.

Édes fiam! Mikor ezt a jelentést olvasom, kíváncsi vagyok, hogy a magunk dolgairól beszéljek?

Pedig napról-napra várod levelünket, egyetlen örömet zaklatott életednek. Hát még mi a tiedet, különösen most, amikor oly nagyjelentőségű dolgok mennek végbe!

Alig merjük kezünkbe venni az ujságot, olvasás után meg alig tudjuk letenni.

Négy nap, négy éjjel . . . Mennyi fáradság, veszedelem és dicsőség van ebben a néhány szóban! Nem is tudom, mi tölti el jobban a lelkemet: a szájalom-e, hogy oly nehéz munkát kellett végeznetek, vagy az aggodalom, hogy életek egy hajszálon függött, vagy a boldogság, hogy sikeresen harcoltatok . . .

Négy nap, négy éjjel . . . Szinte látom, mit állhattatok ki e végtelenül hosszú száz óra alatt. Fedezékek keresése, lövészárkok kiásása, fől-szerelés cipelése mind gyermekjáték volt ahhoz képest, amire a kenyértörés alkalmával került a sor.

Talán éppen pihentetek... talán szépet álmodtatok... talán hazagondoltatok...

És egyszerre megelevenül az éjszaka, felriad a tábor, kezdődik a hajcihő...

Bömböl az ágyú, robban a kartács, pattog a gránát, kattog a fegyver... A rettenetes zajban elhal a vezényszó, de nincs is rá szükség; hiszen mindnyájan a helyeteken álltok, valamennyien tudjátok, mit kell tennetek.

Képzeletünk megelevenül, s talán többet is lát a valóságnál. Nem, nem: a valóság meghalad minden képzeletet.

Milyen másképp folyik a harc most, mint az én időmben, amikor sokkal kevesebb eszköz állott a katona rendelkezésére!

A fényszórókkal megvilágított ellenség végét nem érő sorokban, túlnyomó erővel közeledik felétek. Akadálytól visszariadnia nem szabad, mert „előre” volt a parancs; hátrálni nem lehet, mert onnan még biztosabb halál vár reá... Megy hát vakon, elkeseredéssel; haragszik rátok, hogy nem bír veletek, még jobban a saját vezetőségére, amely mészárszékre viszi őt.

Csak jertek, jertek; mennél közelebb, annál jobb. A sok-sok ezerből vajjon hányan juthattok el hozzánk?

Rajta, rajta! Hadd kaszáljon egész rendeket a sortűz; ott maradnak ezek, rajtok keresztül jöjjenek a többiek.

Csak jertek, jertek; itt vár a drótsövény; majd megtanuljátok, milyen a csúfos halál...

Rajta, rajta! Süvitsen a golyó s találjon oda, ahol a legsűrűbb a tömeg.

Ez sem elég? Hát jertek tovább: helyén a szurony, helyén a szív . . . Sor sor ellen, ember ember ellen . . . Ki látja, hogy éjszaka van-e, vagy nappal? Éjszaka a holtnak, nappal az élőnek; pusztulás a támadónak, dicsőség a védőnek . . .

A láz fog el, ha csak rágondolok is erre a borzasztó küzdelemre, amelynek rettenetes-sége fenséges és fensége rettenetes.

Négy nap, négy éjjel . . .

Tudta az ellenség, hol kell a legvakmerőbben támadnia; tudta, miért kell éppen itt a legvéresebben harcolnia. Hiszen ha azt a néhány száz négyzetkilométernyi területet is elveszti, északon mindenütt az ő földje lesz a harcok színtere, ami magában télhadjáratnyi veszteséget jelent.

Látta, hogy délen mennyire összébb és összébb szorúl a gyűrű felbujtott atyjafiának sáros országában. Késik a segítség, fut a vén király, nincs menekülés. Odafent próbálta meg hát elfordítani a megsértett erkölcsi világrendnek lesújtó pallosát.

Azt hitte, hogy minden erőnket elvontuk előle az új hadműveletek céljából, s így könnyebben próbálhatja meg újra azt az egyenes utat, amelyet még a múlt évről jól ismer s amelyen vágyainak középpontjába: hazánk szívébe márthatja fegyverét.

Mindezt tudta, látta, hitte. Csak egy tényezővel nem számolt: immár tizenhat hónapra terjedő tapasztalatunkkal; csak egyet becsült kevésre: lelkes, harcedzett, vitéz honvédeinket.

Pedig módjában volt megismerni őket : számtalanszor érezhette diadalmas fegyverüket.

Dicsőség nektek, drága fiaink, mindenütt, ahol hadakoztok, de különösen északon, ahol a közvetetlen veszélyt háritottátok el rólunk.

Négy nap, négy éjjel . . . Milyen lehetett ily viszonyok közt az az áldozat, amelyet nektek kellett hoznotok ? Hányan estek el, hányan sebesültek meg, hányan jutottak fogságba !

Levél nem jön tőletek, levél nem jut hozzátok . . .

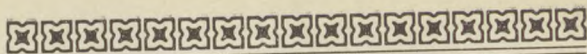
Olvasod-e valaha ezeket a sorokat, édes fiam ? Mi lett a sorsod ? Visszajösz-e még ? . . .

Nem, nem akarok gondolkozni.

Csak érezni tudok, s minden érzelmem a tiéd. De amit érzek, szóval el nem mondhatom . . .

A sebesültek körül.

A fehér főkötős ápolónők sorában éjjel-nappal ott buzgólkodtak a magyar társadalom legelőkelőbb hölgyei; a sebesült hős volt az ország szeretetének talán egyetlen tárgya.

Világháború.

Édes fiam! A víz- és tűz- után átestél tehát a harmadik keresztségen is: szuronydöfés juttatott a *vérkeresztséghez*. Közöséges szó, ahogy leirom; megrázó gondolat, ahogy átérzem.

Ezer kérdeznivalóm lenne, de inkább megvárom hazajöttöd; neked most pihenésre van szükséged, neked gyógyulnod kell.

Annyi bizonyos, hogy gyötrelmünk feszült-ségét a megnyugvás enyhülete váltotta fel, s fájdalmunk ma már csendes könnyekben morzsolódik szét.

Első dolgunk hálát adni a gondviselésnek azért, hogy a viszonyokhoz képest szerencsésen megtartott számunkra.

A részleteket majd elmondod itthon, ahova forró szeretettel várunk. (Ha ugyan hazabocsátnak, ami nem egészen bizonyos.)

Addig is, és mindig, légy türelmes, légy erős! „Solamen miseris socios habuisse malorum.”

Mindenütt szívesen gondoskodnak a távolból hazakerülő katonáról. Hány sebesültet, hány

beteget fogadott falai közé csak ez a mi kis városunk is!

Világos nappal, virágdiszben, vigan robogott a vonat, mikor a haretérre vitte a lelkes edéstől mámoros ifjúságot; sötét éjszaka, komor füstfelhőkbe borulva, tompán dübörög visszafelé, mikor hazahozza a rövidebb-hosszabb időre harcképtelenné vált áldozatokat.

Korunként bizony nemcsak a katonakórházak, hanem a vöröskereszt és egyéb humánus intézmények, sőt magánosok gyógyítóhelyiségei is egészen megteltek, s mindig nagyobb hiányt láttunk orvosokban, mint betegekben.

Gondos rákészüléssel, helyes vezetéssel, úgyszólván egész társadalmunk megmozdításával sikerült elérnünk, hogy az ápolás kérdése mindenütt kielégítő megoldást talált a hivatásos személyzetet kiegészítő *önkéntes ápolónők* tiszteletreméltó munkájával.

A kórházak fáradhatatlan és önfeláldozó hősei ők, s én nem tudom, nem több lelkierő szükséges-e a sebek gondozásához s a szenvedők vigasztalásához, mint a legkiválóbb haditettek végbeviteléhez!

Mi sem maradtunk hátul ott, ahol ezt a kötelességet kellett teljesíteni, s családunk felnőtt nőtagjai bizony nemcsak a szükséges eszözök előteremtése, hanem a közvetlen betegpolás terén is lelkiismeretesen buzgólkodtak.

szó szoros értelmében jobb kezei voltak a nők kezelő orvosoknak, akiknek oldalán akárhányor komoly operációt is kellett végezniök.

Most már megcsendesült egy kissé a lázasan, nemcsak azért, mert távolabb esnek a

harcterek, hanem azért is, mert a felszabadított és elfoglalt területek új meg új helyei a tábori kórházaknak. Ennek tulajdonítható, hogy fokozatosan fölősegekké válnak a szükségkórházak, s a vöröskereszt egymásután mentesítheti a lefoglalt helyiségeket a betegápolás szolgálatától.

Annál inkább ráérünk gondolkozni azon, hogy *mivel kálálhatja meg* a nemzet azokat a szolgálatokat, amelyekkel a magyar nők tökéletesre egészítették ki a férfiak munkáját? Hiszen nemcsak ott láttuk őket, ahol sebeket kellett kötözni, hanem mindenütt, ahol valami segítő mozgalomról volt szó. Gyűjtés, toborzás, közbenjárás aligha lett volna télig is sikeres az ő megértő, lelkes, odaadó fáradozásuk nélkül. Sőt annak is tanui voltunk számos esetben, hogy a férfiak munkáját nemcsak kiegészítették, hanem teljesen maguk végezték.

Várható-e annyi kitüntetés, van-e annyi érdemjel a világon, hogy minden érdemes munkát méltóan jutalmazzon? Hiszen kisebb-nagyobb mértékben mindegyik rászolgált az elismerésre, s a tulságos megkülönböztetés inkább sértő, mint megtisztelő lenne.

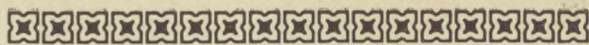
Én úgy gondolom, hogy nem ily kicsinyes külsőségek alakjában, hanem a nő társadalmi helyzetének méltányosabb mérlegelésében, *munkájának megfelelőbb értékelésében* és jogviszonyának az egyenlőség alapján való rendezésében kell megadnunk érdemeik jutalmát. Bármily visszás egyébként már maga az a gondolat is, hogy valaki jutalmul nyerhesse azt, amire rászületett, tény, hogy máig

erős küzdelmet kellett kifejteniök a nőknek egyenjogusíttatásuk érdekében, anélkül, hogy számbavehető sikert értek volna el. A háború után remélhetőleg az a kor következik el, mikor a férfiak lesznek a feminizmus hívei, és amit megtagadtak a nőtől — féltékenységből, készséggel megadják neki — meggyőződésből.

Kis öcseidnek azt irtad, édes fiam, hogy ha honvéddal találkoznak, vegyék le a kalapjukat, mert ennyi tisztelet megilleti a legutolsó közkatonát is. Én azt teszem hozzá, hogy ha hazakerültök a harctérről, velünk együtt csókoljátok meg a tisztas ápolónő kezét; mert ennyi elismerést százszorosan megérdemel az, aki híven gondozta a haza sebesültjeit.

Akik szerencsétlenül jártak.

Egymás terhét hordozzátok !

Pál ap.

Édes fiam! A viszontlátás öröme hadd feledtesse velünk a fáradalmak és aggodalmak szenvedését. Hosszú volt ez, rövid lesz amaz: mégse panaszkodjunk; hiszen egyszer csak vége lesz magának az oknak s vele együtt minden okozatának is

Keveset adhat a szülői ház, keveset ahhoz, amit megérdemelnél; de mindenét odaadja, amit adhat, s ennek mindenesetre elégnek kell lennie.

Kedvedben járhatnak máshol is, becsülhetnek mások is: de szeretni sehol és senki sem fog jobban, mint azok, akik idehaza várnak.

Igy a kölcsönös megnyugvás után, Isten segédelmével, mi csak megleszünk úgy ahogy; de mi lesz a szerencsétlenek ezreivel, akik egész életükre munkaképtelenné válnak? mi lesz a végtelen sok családdal, amelynek kenyérkeresőjét kellett örökre elveszítenie?

Ezek a nehéz kérdések, édes fiam, mélyen beleszántanak az érző ember lelkébe, s kötelességévé teszik, hogy ne csak a maga bajával törődjék, hanem embertársainak sorsával is töletelhetőleg foglalkozzék.

A legtermészetesebb megoldásnak az látszik, hogy a haza védelmében szenvedett minden kárért az állam lévén felelős, az állam gondoskodjék a rokkantaknak lehető legteljesebb kártalanításáról, az özvegyek segélyezéséről s az árvák neveltetéséről. Ha a szegényügyet sikerült — legalább nagyrészen — a községek útján rendeznünk, ha a betegápolás költsége közteher formájában térül meg: miért ne lehetne az egyenes megadóztatás útján segíteni ott, ahol ez a két ügy az önhibájukon kívül, sőt a legszentebb érdek szolgálatában szerzett nyomorúság áldozatainak személyében egyesül?

Am ha behatóbban vizsgáljuk a dolgot, könnyen jutunk arra a meggyőződésre, hogy az állam részéről várható legnagyobb mértékű anyagi támogatás is kevés ahhoz, amit boldogtalan testvéreink joggal igényelhetnek tőlünk. Nem koldus-fillérek, nem alamizsnát kérnek ők, hanem kenyeret, vagyis képesítést és módot arra, hogy a tehetetlenség átka helyett a munka tisztességében részesülhessenek.

Ezért van helye elsősorban a vakok intézetének, amit az igazi humanizmus diadalának tekinthetünk; ezért van szükség foglalkoztató műhelyekre, ahol korlátolt képesség mellett is hasznos munkát végezhet a háború rokkantja.

De ezzel aztán körülbelül vége is szakad annak, amit az állam tehet: a többi a társadalom dolga. S ez az, ami bennünket közelebbről érdekel, s mindenesetre kell, hogy érdekeljen.

A társadalom szíve az első lesújtó tapasztalatok hatása alatt nyomban megmozdult, s nem hiszem, hogy akadt volna olyan ember-társunk, aki a hadbavonultak segélyre szoruló családtagjainak támogatásához hozzá ne járult volna. Pedig e téren állami segély alakjában történt, ha nem is minden igényt kielégítő, de nagyjában megnyugtató intézkedés. Azt meg el se tudom sorolni, hányféle címen folyik a gyűjtés ma is, enyhítésére a nyomornak, becsületére a jó szívnak

S ki merné mégis azt állítani, hogy ezzel mindent megtettünk, amit megtenni kötelességünk volt? Ki hiszi el, hogy ezzel kimerült minden lehetőség, amellyel a háború áldozatainak segíthetünk?

Én azt hiszem, édes fiam, hogy akkor fogjuk fel helyesen és akkor végezzük ember-ségesen a társadalomra háramló segélyakciót, ha kevésbbé habozva, mint szívünkre hallgatva, megfelelő és körültekintő elhelyezéséről is gondoskodunk azoknak, akik csonkán-bénán ugyan, de jóakarattal és munkakedvvel térnek haza a harctérről. Ne visszatérjenek csupán, de hazatérjenek, s lehetőleg meleg otthont találjanak abban a hazában, amelyért véreztek.

Végtelenül elszomorító lenne rájuk nézve, ha azt kellene megérniök, hogy alkalmatlan tehernek tekintik őket, amelytől mennél könnyebben és mennél előbb szabadulni igyekeznek a szerencsés itthonmaradottak

Fogadjuk hát őket meleg szeretettel: ez legyen kiinduló pontja minden további lépé-

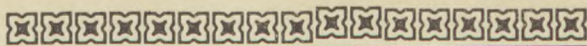
sünknek. Járjunk el teljes készséggel ügyesbajos dolgaikban: ezzel könnyítsük meg vissza-illeszkedésüket felforgatott társadalmi rendünkbe. Ébresszük fel bennük a kedvet, hogy fokozott önbizalommal végezzék polgári kötelességüket.

Mily szégyen lenne ránk, ha annyit se adnánk meg nekik, amennyit a fogságból kikerült raboktól sem tudunk megtagadni.

Fontos dolog, hogy mit teszünk velük; de még fontosabb, hogy mikép tesszük azt, amit a közérdek szempontjából kívánatosnak látunk.

Ha érzéketlenek vagyunk sorsuk iránt, méltán sütheti ránk bárki is a hálátlanság bélyegét. Velük szemben pedig a hálátlanság — annyi érdem után — nemcsak nemzeti bűn, de nemzeti szerencsétlenség is lenne.

Feldúlt fészkek.

Most, hogy a sors össze-vissza tépte:

Itt hagynátok, idegent cserélve?

Tompa.

Édes fiam! Jól mondja a költő, hogy „Áldja Istenét, kit Istene megáldott, adván néki meleg hajlékot s családot“. De fogják-e áldhatni azok, akiktől a balsors egyetlen vagyonukat, a békés hajlékot is elvette?

Méltán adhatunk hálát a gondviselésnek, hogy magyar földünk csak átmenetileg és rövid ideig volt a harcok színtere. Emberileg teljes azonban csak akkor lesz ez a hála, ha túllép az önzés határain, s a kárvallottakat illetőleg nem elégszik meg a pusztá sajnálkozással, hanem áldozatkész tette is buzdit bennünket.

Építenünk kell mindenütt, ahol romokat találunk.

Arra talán nem leszünk képesek, hogy minden tönkrement existenciát talpraállítsunk; a családi viszonyoknak hol széttépett, hol összekuszált szálait rendbe nem hozhatjuk: annyi azonban ki kell telnie szegénységünkéből, amennyi az elpusztult községek fölépítésére, a feldúlt fészkek helyreállítására szükséges.

A magyar földnek, a magyar nemzetnek, a magyar kulturának mentünk meg minden csa-

ládót, amelynek új otthont teremteni s ezzel új élet kezdetét lehetővé tenni igyekszünk.

Szerencsés találkozás, hogy amit az ő érdekük megkíván, azt a mi érdekünk megköveteli. A siker tehát nem maradhat el.

A nagy mozgalom emlékeül ideiktatom egyik kis versemet, mint e napokban szerény szószólóját az országszerte hódító eszmének.

A kárpáti falvak.

A háború tüzeben,
Mely mindent tönkretett:
Szegény kárpáti falvak,
Mennyit szenvedtetek!

Az volt csak a szerencsés,
Kit sorsa hadba vitt:
Nem élte át az inség
Szörnyű csapásait...

Gazdátlan áll a hajlék,
Rablás emléke már;
Földönfutó lakója
Ki tudja merre jár.

Templomnak, iskolának
Falán sötét korom;
Tegnap megannyi oltár,
Ma puszta, csonka rom...

Mit vétett és mit ártott
A nép, e bús sereg,
Hogy Istennek haragja
Igy látogassa meg?

Mért nincs tovább is élet
 E néma völgyeken?
 Fájó kérdéseimre
 Választ ki ad nekem?

— Legyen tovább is élet
 E szentelt tájakon! —
 A nemzet riadóját
 Csodálva hallgatom.

Testvéreink, kik ott fenn
 Szükséget láttatok,
 A szenvedés bilincsét
 Le vesszük rólatok.

Egy szív ma minden ember,
 Miként a harc is egy:
 A vérmezőn halált oszt,
 Itthon segítni megy.

Mi drága volt tinéktek:
 A házi tűzhelyet
 Együtt építjük újjá,
 Hogy népét védje meg.

A hitnek és tudásnak
 Megifjult csarnokát
 A szép, a nagy jövőnek
 Reménye járja át . . .

Ó váltsd a béke álmát
 Valóra, Istenünk:
 S boldog kárpáti falvak
 Hálája áld velünk!

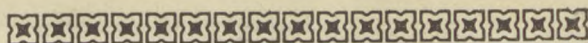
Bizonyára megdobbant a te szíved is, édes fiam, mikor arra jártál, amerre a kárpáti falvak csonka falai meredeznek. S bizonyára arra gondoltál te is, hogy a földönfutó népen nem áttelepítéssel, hanem a rombadőlt tűzhelyek fölépítésével kell segitenünk.

Oly erősek és oly tartósak a szülőföld emlékei, hogy a legboldogabb sors sem törülheti el őket az ember lelkéből. Hiszen még az is hazakivánczozik, aki a maga jószántából hagyta el az apai házat: hát még az, akit a balsors üzött el onnan!

Adjuk hát vissza hajlékukat, s adjuk őket vissza otthonuknak!

Treuga dei.

... Új eszmét hoznak: a testvériséget,
És az egyénnek felszabadulását,
Melyek meg fogják rázni a világot.

Madách.

Édes fiam! A téli esték meghitt csendjében sok szó esik köztünk a nagy eseményekről, amelyeket jobbra csak szűkszavu jelentésekből ismerünk.

Bizonyos, hogy a tények közléséhez nincs szükség színes leírásokra vagy érdekes elbeszélésekre; de az is tagadhatatlan, hogy a részletek ismerete nélkül a képzelet szabadon csaponghat a harcok módjának elgondolásában.

Azt hiszem, sok homályt oszlatna el a szemtanuk őszinte vallomása, ha szabadon nyilatkozhatnának. És mégis jobb, ha erre csak a harcok befejezése után akkor kerül a sor, amikor az elfogulatlanság szűrőjén megtisztulva juthat napvilágra.

A hadi tudósítók máris gyűjtik az anyagot, s több-kevesebb sikerrel igyekeznek a távolállók lelkét beleringatni a küzdelem hangulatába.

Mily sok borzalom és mily kevés megnyugtató mozzanat!

A középkori hadviselést barbárnak szoktuk nevezni, pedig aligha több joggal, mint ami-

lyennek a mait ismerjük. Sőt inkább azt látjuk, hogy míg a régiek intézményesen enyhítették a háború borzalmait a hetenként vagy havonként kötelező *istenbéke* napjaival, ma nem tesznek különbséget napok és napok között még a legnagyobb ünnepeken sem.

Elszomorító példa erre legutóbb is az olasz „kulturnép” viselkedése, amely nem átallotta halottak napján lövöldözni a kegyelet érzelmeinek áldozó békés lakosságot.

Másfelől azonban örömmel állapíthatjuk meg azt aényt, hogy mennél ádagabb a hadviselő felek megalkuvást nem ismerő magatartása a harmezön, annál inkább egybefornak a tisztességes békét szomjazó polgárok érzelmei idehaza a *politikai, közigazgatási és társadalmi* életben.

Mintha a nemzetnek minden tényezője ösztönszerűleg érzeé, hogy egyetlenegy cél felé kell törekednie: fegyvereink győzelmének biztosítása felé, mert anélkül el kellene merülnünk az ellenünk törő népek tengerének áradatábar. S mintha valamennyien tudók, hogy a siker egyetlen útja az összetartás és egyetértés minden téren, mert enélkül szétforgácsoljuk nagy feladatok végzésére hivatott erőnket.

Egy táborban vagyunk, de maradjunk is valamennyien; csak így léphetünk föl a világ előtt egységesen, csak így küzdhetünk meg ellenségeinkkel eredményesen.

A politikában annyira teljes — habár csak látszólag és ideiglenesen is — a *treuga dei*, hogy nemcsak a kicsinyes személyi torzsalko-

dásokat, hanem a legélesebb elvi ellentéteket is kiküszöbölte a pártközi viszonyokból. Természetes, hogy elveinek fenntartásával végzi mindenki az élek tompításának egyébként nem könnyű munkáját; de biztató jeleit látjuk annak is, hogy a háború után az elvi ellentét sem lesz olyan áthidalhatatlan, mint most; az országos pártok szervezése ugyanis lehetőleg nem közjogi, hanem *közigazgatási program* alapján fog megindulni. Ily módon határozottabb keretek kínálkoznak majd azok részére is, akik a pusztán közjogi szempont alapján sem itt, sem ott nem tudtak meggyőződésüknek megfelelő módon elhelyezkedni.

A közigazgatás munkája bizonyára megsohasodott az új viszonyok által teremtet helyzet következtében, különösen a közszolgáltatások és a hadisegély körül; másfelől azonban szemmel látható, hogy például a jogkérés és a jogszolgáltatás *megértőbb, közvetlenebb, egyszerűbb* lett, mint ezelőtt volt, s ha itt-ott mutat is hiányokat, seholse vezetett elitélendő túlkapásra vagy nyílt ellenszegülésre. Sztrájkról szó sincs nálunk, a választások is rendszerint egyhangúak; mert igazán utolsó eset már az, amikor egyik-másik régi tisztviselőnek ellenjelöltje akad.

Szünetelnek végül, vagy legalább hallgatnak, a mindenféle társadalmi ellentétek is; ámbár éppen nem mondhatnók, hogy mindenki meg van elégedve a maga sorsával. Munkaadók és alkalmazottak, termelők és fogyasztók, katonák és polgárok, gazdagok és szegények, szóval mindannyiunk és minden

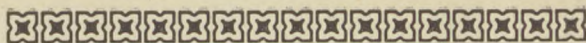
viszonylatban keresi és megtalálja a kölcsönös megegyezés és békés kiegyenlítés útját, ha még oly keservesen érezzük is, hogy minden lehetne jobban is, mint ahogy van. Itt annak idején bizonyára nagy hullámokat fog verni az evolúció; ma azonban enged az igény, hallgat a panasz, minden csendes...

Mi szeretettel, nagyrabecsüléssel és csodálattal nézzük katonáinknak napról-napra sikeres munkáját; viszont nekik is érezniök kell, hogy nem maradunk mögöttük a tőlünk méltán elvárt nemzetfenntartó szolgáltatásokban.

A tiszteletreméltó egyetértésnek e fényes megnyilatkozása bizonyára kedves az Isten előtt, aki mielőbb felhozza ránk az ő békéjének soha el nem homályosodó napját.

A semlegesek.

A gonoszságban élő emberek nem értik meg az igazságot; akik pedig keresik az Urat, mindent megértének.

Péld. könyve.

Édes fiam! Az igazság keresése az egyes emberek esetében is nagyon nehéz; hát még mikor egész nemzetek keresik a maguk igazságát! Mindenesetre a legnehezebb akkor, mikor az ultima ratio a megoldás egyetlen módja...

Az idő múlik: a háború tart.

Az emberek pusztulnak: a háború mégis tart.

A készletek apadnak: a háború tovább tart.

A türelem fogy: csak a háború tart...

Mi lesz a vége? mikor lesz vége? hogy lesz vége? Ezek a kérdések természetesen a hadviselő felek elhatározásától és fegyvereik szerencséjétől várhatják megoldásukat; de nem minden ok nélkül irányítják figyelmünket azokra az államokra is, amelyek eddig semlegesek maradtak.

Hiszen maholnap ez is „bellum omnium contra omnes” lesz, mert a viszonyok fejlődése új meg új bonyodalmak csiráját hordja magában, s ahelyett, hogy az egy akol, egy

pásztor eszméje valósulna meg, mindenki hadakozni fog mindenki ellen...

Ha a háború azért van, mert egyes nemzetek bármely érdekből fegyvert ragadtak, mások pedig jogaik megmentésére védekeznek: nyilvánvaló, hogy a hozzájuk közelebb, sőt tőlük távolabb eső államok is abból a szempontból nézik a dolgot, hogy a háborúban való részvétel mennyiben érinti az ő érdekeiket és jogaikat, s hogy milyen reményekkel vállalhatnak a háború kockázatát.

A szigorú semlegesség egyfelől magamagának nem engedi meg a beleavatkozást a mások ügyébe, viszont nem tűri a mások beleavatkozását a maga ügyébe. Ha tehát fegyverkezik is, erejét semlegességének megőrzésére fordítja. Ez a magatartás semmikép nem kifogásolható, inkább tiszteletreméltó. Ilyen semlegesek például Hollandia, vagy a skandináv államok.

De vannak olyan semleges népek is, amelyek elvileg a távolmaradást hirdetik ugyan, lényegileg azonban nagyon is belezárogatnak az erőviszonyok alakulásába. Jó haszonért ugyanis eszközöket nyújtanak a háború folytatásához s így állandó erőforrásai rájuk szoruló megrendelőiknek. Angliát Amerika, Oroszországot Japán látja el hadiszerrel. Ez az egyoldalulag jóindulatu semlegesség tehát alig egyéb, mint közönséges, sőt nem közönséges üzlet.

Olyanok is vannak végül a semleges államok sorában, amelyeknek létföltétele az óvatosság, amelyek talán személyes rokonszenvből

szívesen szegődnének a hadakozók valamelyikéhez, de nem mernek szint vallani; nem tudják ugyanis kiszámítani, hova hajlik a győzelem, amelynek árnyékában kényelmesen meghúzódhatnak és könnyen boldogulhatnak. Ma nem irigylésreméltó a helyzetük, mert semlegességüket minden percben veszélyezteti az ígélet, a megkörménykezés, a fenyegetés; de nem lehetetlen, hogy már holnap döntőleg billenthetik ide vagy oda a há'orú mérlegét. Törökország és Bulgária már megtalálta a maga helyét a nagy leszámolásban; Románia és Görögország se késhetik soká a végleges elhatározással.

Igy kapcsolódik a semleges államok magatartása a háború végének mérlegelésébe. S itt megint csak oda lehet és kell visszatérnem, hogy sikerek nélkül nem számíthatunk e nemzetek csatlakozására, viszont sikereink kényszeríteni fogják őket arra, hogy velünk együtt haladjanak.

Nincs mit csodálkoznunk tehát azon, hogy e kisebb nemzetek az ingadozás politikájának képét mutatják, s nyilatkozataiknak rendszerint az a vége, hogy azt fogják tenni, amit szuverénitásuk követel és érdekük parancsol.

Ha majd eléggé megerősödtek abban a hitben, hogy nemzeti mivoltukat tőlünk nem félthetik, s ha majd eléggé gyökeret vert bennök az a meggyőződés, hogy érdekeiket a miénkkel összeegyeztethetik s csak a miénkkel egyeztethetik össze: a hagyományos francia és brit kultusz halvány emlékei megmaradhatnak ugyan érzelmi világukban, akaratukat és elha-

tározásukat azonban az ő vágyaikat is jobban kielégítő nagyobb érdek szolgálatába fogják állítani.

Szerbia sorsából merithetnek örök időkre példát arra, mennyire lehet megbízni a pusztá fajközösség önzésében, mit lehet várni a szájhösködés biztatásától s mit lehet építeni a kalmárpolitika homokjára.

A háború pedig, sajnos, beláthatatlanul tovább tart, s természetesen béke lesz a vége.

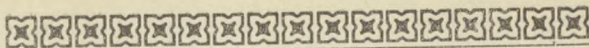
Hogy ez mikor következik be, az attól függ, hogy a végkimerülésig húzzák-e, amikor kiesik a kézből a fegyver, vagy a jobb belátásig engedik, amely kiragadja kezükből az öldöklés eszközét.

Az előbbi esetben ideiglenes, az utóbbiban tartós lesz a béke.

Annyit máris megállapíthatunk, hogy men-
nél tovább tart a háború, annál biztosabban
jutunk ellenségeinkkel szemben abba a hely-
zetbe, hogy mi szabjuk meg a béke föltételeit.

Az erkölcsi igazságszolgáltatás eszméje
napnál világosabban megköveteli, hogy mi von-
juk őket felelősségre határtalan könnyelműsé-
gükért s mi nyerjünk fényes elégtételt a miattuk
szenvedett kimondhatatlan károkért.

Nemzeti vágyaink.

A magyar jobb létért, az olasz hitéért:
Egyedül a lengyel küzd a szabadságért.

Lengyel himnusz.

Édes fiam! Régen volt az az idő, amikor a lengyel himnusz népjellemző állításai igazságszámba mehettek!

Elég ezt a két sort emlékezetünkbe idéznünk, hogy bőséges alkalmunk legyen elgondolkozni a mulandóságon és változandóságon.

Beszélhetünk-e az olasz hitéről ma, amikor az olasz hitszegés lett szállóigévé? S ha küzd, vajjon hitéért küzd-e „drága” szövetségünk, aki sokkal jobb ellenségnek, mint jóbarátnak?

Ami pedig a szegény lengyelt illeti, ez ugyebár annyiféle érdekért küzd, ahány állam hadseregébe van beosztva, s így nem mindegyik olyan szerencsés, hogy a mi oldalunkon a szabadságáért küzdjön.

Derék lengyelek! Ha valaha, most álltok igen közel ahhoz, hogy megint lengyel nemzetté legyetek . . .

Jómagunkról azonban ma is teljes egészében igaznak bizonyul az az állítás, hogy jobb létünkért küzdünk.

Mi nem akarunk senkit se bántani, de minket se bántson senki; mi nem akarunk senkitől területet hódítani, de nem is engedünk a magunkéból egy talpalatnyit sem.

Mi most is, mint mindig, létünkért küzdünk, és senki nem veheti tőlünk rossz néven, ha nemzetünk számára jobb létet akarunk biztosítani. A hajdani nemzeti nagy lét ragyogó álmait szívesen cseréljük föl a nemzeti jobb lét biztató reményével.

Ezt az újjászületést pedig nem „a mult és jövőendő megbűnhődésével“, hanem a jelennek „férfimunkájával“ kell megérdemelnünk. Nemzeti vágyaink teljesülését csak nemzeti kötelességeink teljesítésétől várhatjuk.

Nem hiszem, hogy erő kifejtésünk pártatlan szemlélői, ha igazságos bíránk akarnak lenni, elvitathassák tőlünk a teljes önfeláldozásnak minden téren érvényesülő nemzeti erényét.

Erkölcsei értékeink legjavát, anyagi javaink legértékesebbjét vittük a küzdelembe, mikor igazolnunk kellett föllépésünket. Joggal él tehát bennünk a vágy, hogy nem jutalmul, hanem ellenértékül jussunk birtokába mindazoknak az előnyöknek, amelyek egy szabad nemzet minden fiának módot nyújtanak a tisztas boldogulás útján emberies élet lehetőségének biztosítására.

Nem terjeszkedem ki itt arra, hogy a történelmi fejlődés alakulata mennyire nem kedvez ma a kis államoknak; annyi azonban bizonyos, hogy kis nemzeteknek nagy államegységekbe való tömörülése csak akkor egészséges,

ha kölcsönös bizalmon, jogegyenlőségen és viszonyosságon épül fel.

Ha eddig számtalan akadálya volt annak, hogy tudomást vegyen rólunk a nagy világ, ezután teljes egészében ki kell domborodnia a mi nemzeti mivoltunknak is. Az első lépés megtörtént a cimer- és zászlókérdés rendezésével; munkánkunk azonban fanyar gyümölcse lenne ez, ha minden további érlelés nélkül magában kellene maradnia.

Nemzeti vágyaink teljesülésének jelentékenyebb részét mégis idehaza várjuk, idehaza kell munkálnunk. S jaj nekünk, ha nagykorúságunk erejét nem tudjuk összhangba hozni tapasztalatunk bölcseségével!

Az állampolgárok különleges és viszonylagos szociális helyzetének megváltoztatásán kell a munkát kezdenünk.

Égő vággyal nézünk ama jövő felé, amely a törvényhozásban minden jóra való törekvés arányos képviselésével az igazi népakarat megnyilatkozását juttatja érvényre.

Hogy pedig ez az akarat ne pusztá jelszavakon kapkodó, hanem igazán tartalmas és öntudatos akarat lehessen, várva-várjuk a közművelődés kiterjesztésének sokkal nagyobb és mélyebben szántó munkáját, mint amilyenben eddigi kísérleteink mozoghattak.

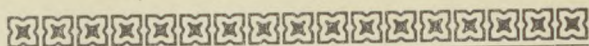
Közgazdasági viszonyaink is a tartósabb rendezettség képét fogják mutatni, ha okszerű birtokpolitikával szinte kizárjuk annak lehetőségét, hogy a magyar haza gyermekeinek nagy része idegen földön legyen kénytelen keresni pusztá megélhetésének föltételeit is.

Mindenki elsősorban magával igyekezzék megértetni az újjászületés kategorikus imperatívusát!

Ha nemzeti átalakulásunk nagy esztendőjében a vértelen forradalom után következett be a nemzet vágyainak vérrel való megpecsételése, most dicsőséggel megszolgáló véráldozatunknak legyen természetes következménye a nemzeti jobb lét vértelen forradalma!

Kétféle igazság.

Ha táborunkban mind ami jó, nemes,
Hűség, igazság, jog, becsület velünk,
Ha szent ügyért hős vér patakszik:
Verhet-e minket a bűn, a gazság?

Ábrányi E.

Édes fiam! A minapában megkapó erővel hatott rám egy tárcacikk, amelynek az volt a veleje, hogy hazatért katonáink egyikéből-másikából harapófogóval is alig lehet kihúzni a szót. Az tetszik ki ebből, hogy nem mindenki Hári János, aki messze földről jön.

Te sem igen szoktál beszélni a harctéren szerzett élményeidről kérdezetlenül; viszont nem tagadhatom, hogy mi nem fukarkodunk a kérdezősködéssel.

Igy került szóba többek között az a kérdés is, hogy milyen az élet a lövészárokban? S mindjárt kiderült, hogy ebben a kérdésben más a ti igazságotok, mint a miénk; mi ugyanis a küzdők szolgálatait nagyítjuk a magunkéhoz képest, míg ti az itthon maradtak áldozatait tartjátok nagyobbak. Idebenn az aggodalom, odakünn a honvágy uralkodik a lelkeken.

Míg azonban e két érzelem fenségesen találkozik a kölesönös szeretetnek és megbecsülésnek magasabb egységében: vajjon milyen

szinben látják az igazságot maguk a küzdő felek, akikről mindenesetre föl kell tételeznünk, ha róluk nekünk nehezünkre esik is, hogy nagy célokért jóhiszeműleg harcolnak?

Ha csupán a hadi jelentéseket nézzük, igazságérzetünk ugyebár hangosan tiltakozik az ellen, hogy ugyanaz a tény egészen ellentétes megvilágításban részesüljön. És mégis rendszert úgy áll a dolog, hogy mind a két fél győzött, mind a kettő nagy zsákmányt ejtett, mind a kettő előbbre jutott...

Bizonyos, hogy győzelem nincs erőfeszítés nélkül, zsákmány alig lehet veszteség nélkül, haladás akadály nélkül; de annak bevárása, hogy a le nem tagadható tények mutassanak a nyilvánvaló hazugságra, talán még rosszabb a nyílt beismerésnél, mert a hitet csúfolja meg.

Ilyen az ő igazságuk, amely a legnagyobb vereséget is az előnyösebb állásfoglalásnak nagyon is átlátszó köpenyegébe burkolja. A mi igazságunk pedig az, hogy annak idején például Belgrád vagy Przemysl elvesztését egy percre se hallgattuk el; szívünk szerint fájlaltuk, de nem estünk kétségbe, sőt fokozott lelkesedéssel folytattuk a munkát.

Az igazság nem jár görbe utakon, nem ingadozik, nem demoralizál, csak elég erő legyen megértésére, befogadására és követésére.

Nézzük most már azt az igazságot, amely a harcoló felek kezébe a fegyvert adta. Ők azt mondják, hogy a gyöngék védelme, a nyugati kultúra és a jövő békéje érdekében az erőszak, barbarizmus és militarizmus ellen vették föl a küzdelmet; mi úgy érezzük, hogy a magunk

védelve, nemzeti létünk biztosítása és gazdasági helyzetünk emelése érdekében, az önzés, féltékenység és hatalomvágy ellen álltunk ki a sikra.

Megállhat-e egymás mellett ellenvetést nem tűrő igazságnak ez a két kiinduló pont? Mi szentül hisszük, hogy a miénk igen, de az övék nem; tőlük pedig hiába várjuk annak bevallását, hogy amit felhoznak, inkább csak ürügy, mint ok.

Erőszakról beszélnek s magára hagyják a felusztott gonosztevőt; barbarizmusunkkal lár-mázzák tele a világot s túlteszik magukat a humanizmus elemi követelményein is; militarizmustól félnek s mind az öt világrészt ellenünk mozgósítják.

Igazán az ő szemüvegüket kell használnunk, hogy csak egy kissé is megérthessük törekvésüknek vélt jogosultságát; de vajjon megpróbálják-e ők is azt, hogy a mi helyzetünkbe képzeljék magukat, mikor e háború okait és következményeit mérlegelik?!

Ha mindent tisztán látnának: mindent megértenének, s a jobb belátás arra bírná őket, hogy végét vessék az áldatlan vérontásnak. Bizonyos, hogy a kibontakozás kezdeményezése félreértésekre adhat okot, mert talán gyöngeségre enged következtetést. Másrésztől azonban mi állja útját annak, hogy választott bíróságra bizzák az ügy eldöntését, ha már nem a lelki ismeretet tartják a legmegbízhatóbb bírónak?

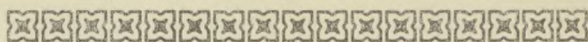
A választott bíró higgadtan keresi s így jobban megtalálja az igazságot, mint a fegyver csörgetése; ha pedig a fegyverek sikere is a

választott bíró ítéletét támogatja, nyugton várhatjuk, hogy miránk nézve fölemelő és megnyugtató, rájuk nézve megalázó és félelmetes lesz a minden hazugságon diadalmaskodó igazság!

Te jól tudod, édes fiam, hogy a magánéletben mindig többre becsültem egy csepp jóindulatu méltányosságot, mint egy tengernyi merev igazságot. Nemzeti létünk perdöntő kérdésében azonban hiba lenne engednünk a mi tiszta igazságunkból, mert egy cseppnyi engedékenységünk tengernyi új bajok forrása lehet.

Érdemek és jutalmak.

Trahimur omnes studio
laudis. Cicero.

Édes fiam! Arról értesítenek a barcateren tovább küzdő társaid, hogy te is benne vagy azoknak a sorában, akiket kitüntetésre terjesztettek föl.

Mindenesetre szép dolog, s ha neked örömet szerez, mi is szívvel-lélekkel osztozunk örömödben.

Helyénvalónak látom mégis, hogy felhasználjam az alkalmat — az adott esettől függetlenül — arra: megbeszélésére, mi az én véleményem általában az érdemekről és jutalmakról?

A munkának, mint élethivatásnak, ellenértéke a bér, amelynek aránymutatója bizony sok mindenféle tényező szélsőségeinek határai között mozog.

Az érdemnek, mint munkatöbbletnek, elismerése a jutalom, amelynek természetesen még kevésbé lehet abszolút mértéke, mint a munkabérnek vagy fizetésnek.

Annak megállapítása, hogy mit tett az ember kötelességén felül s mennyiben szolgált rá valami különös elismerésre, igazán nem könnyű feladat, mert az egyéni érdek kielégi-

tése mellett a közérdek szolgálatát is mérlegelnie kell, ha ítéletében okos, hatásában hasznos akar lenni.

Jóindulatu elnézést kell tehát gyakorolnia az embernek, ha a szemmel látható jutalmakban és kitüntetésekben kézzelfogható aránytalanságokat vagy magyarázatra szoruló jelenségeket tapasztal. Igazságot pedig jobb nem is keresnie, mert hiszen seholse olyan könnyű dolog részrehajlóvá lenni és tévedni, mint ezen a téren. A világ kezdete óta olyan már az emberi lélek, hogy mindig más szemmel látja a maga vagy hozzátartozói érdemét, mint embertársainak róla alkotott véleményét.

Nyilvánvaló tehát, hogy az érdemek helyes mértékét az elfogulatlan tárgyilagosság összességével lehet megközelíteni. Ennek megfelelően a jutalom akkor lesz méltó és megtisztelő, ha természetes következménye az érdemnek.

Egészen másként fest a dolog, ha megfordítjuk a tételt s azt vizsgáljuk, hogy szép dolog-e csak jutalomért szerezni érdemeket, helyes dolog-e számítani a jutalomra?

Minden habozás nélkül megegyezhetünk abban, édes fiam, hogy ez a rászámítás nagyon sokat levon az érdem erkölcsi értékéből s keserves csalódást szerez az elismerésért lihegő embernek. Az úgynevezett gomblyuk-fájdalmat igazán nagy betegségnek minősíthetjük; csak azt nehéz eldöntenünk, hogy a részvételre vagy kacagásra alkalmas elem nagyobb-e benne!

Mint fentebb idéztem, mindnyájan vágyunk a dicsőségre, ezt pedig csak igazán közhasznú tevékenységgel érhetjük el.

Igyekezzünk tehát érdemeket szerezni: ez emeli emberi méltóságunkat; de ne várjunk jutalomra, mert ez kétségesse teszi törekvésünk igaz nemességét.

Sohase volt annyi mód és alkalom érdemek szerzésére, mint most, amikor a harc mezején és a polgári életben egyaránt nagy szolgálatokról veszünk tudomást. Van is jutalom bőven abban a sok kitüntetésben, amit napról-napra olvasunk.

És mégis... mintha valami hiányoznék abból, hogy az érdemeknek jutalmakban megnyilatkozó méltatását mindenki megnyugtatónak és kielégítőnek találja.

Kap-e, és kaphat-e megfelelő kitüntetést mindenki, aki az ellenséggel szemben kitűnő szolgálatokat tett, vagy vitéz és önfeláldozó magatartást tanúsított? Kap-e, és kaphat-e méltó jutalmat mindenki, aki a közügyek szolgálatában, vagy a sebesültek gondozásában, vagy bármely más téren szerzett igaz érdemeket?

Hát nem mindenki hős, aki megállta helyét, s nem mindenki derék ember, aki erején felül önfeláldozóan dolgozott?

Ugyebár lehetetlent kívánna az, aki teljes méltánylását óhajtana a szolgálatoknak, s helytelenül járna el az, aki a különféle hadiérmekek és polgári keresztek számával és minőségével mérné az érdemeket.

Az érdem akkor is érdem marad, ha egyedül a lelkiismeret megnyugtató öntudatában találja meg a jutalmát. Ennek a csalhatatlan bírónak elismerő ítélete drágább kincs minden kitüntetésnél, s nem utolsó előnye, hogy nem

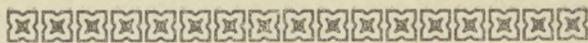
kicsínyelheti, nem gyanusíthatja, nem irigyelheti senki.

És különben is, ha a megkülönböztetés nem teszi jobbá az embert, aminthogy nem teszi, s ha könnyen ad okot félremagyarázásra, aminthogy sokszor azzal jár: érdemes-e arra, hogy csak-csak egy percre is fájjon miatta a fejünk?

Ha valaha olyasmit éreznél mégis, hogy méltánytalanul ítéltek meg szolgálatodat, (nem most, amikor minden szolgálat kötelesség, hanem majd annak idején hasznos munkában töltött élet végén, amikor a közhaszon kevesebb tévedés nélkül állapítható meg): jusson eszedbe az a régi, okos mondás, hogy jobb, ha azt kérdezik az embertől, miért nem kapott kitüntetést, mint azt, hogy miért kapott?!

A magyar ifjuság.

Ami fényes, ami büszke,
Azt mind az ő karjuk küzdte.

Jókai.

Édes fiam! Te tudod, hogy nemcsak foglalkozásomnak, hanem szeretetemnek tárgya is a magyar ifjuság. Ez a szeretet mutatta meg élethivatásomat, s amit pályámon elértem, ennek a szeretetnek köszönhetem.

Mindig figyelemmel és érdeklődéssel kísérem az ifjak sorsát, s boldog voltam, ha jól megválasztott helyüket becsülettel állották meg. A mostani viszonyok között kétszeres örömmel tapasztalom, hogy nem csalódtam a kötelességtudó, buzgó és lelkes fiatalságban; mert minden figyelemreméltó jelenség azt mutatja, hogy általában véve megfelel a hozzáfűzött várakozásnak.

Várni pedig az a feladat vár most az ifjuságra, hogy ne csak megvívja a nagy harcot, hanem sikerrel is vívja meg. A máskor csupán egyéni érdek ma igazán nemzeti érdekké alakult ki, és pedig jóval nagyobb mértékben, mint bármikor.

A siker útja az elszántság, fegyelmezett-ség és kitartás.

Mi teszi annyira elszántakká a magyar ifjakat, hogy habozás nélkül vállalkozzanak a legnehezebb és legveszedelmesebb szolgálatra is, ha nem a szív mélyéből fellobogó hazaszeretet s annak tudata, hogy ha most nem leszünk elég erősek, elsöpör bennünket, mint nemzetet, a háború forгатaga?!

Mi teszi annyira fegyelmezettké küzdő csapatainkat, hogy a magyar katona kötelességtudása példaszerű, ha nem a lelki erő s annak elgondolása, hogy a hűtlenségnél nincs nagyobb gyalázat?!

Mi teszi annyira kitartókká még népfölkelőinket is, hogy észak hidegével, dél melegével, sík mocsarával, hegy sziklájával megbirkózzanak, ha nem a testi erő s az a józan életmód, mely a szervezetet ellenállásra szoktatja?!

Petőfi azzal korholta kora fiatalságát, hogy „Ne adja a balsors, hogy a szegény haza bajában tirátok szoruljon valaha: ti meg nem óvnátok!“ A mai kor költője nem föltevésből, de meggyőződésből mondhatja el, hogy az emberiség békéjével együtt bajba került a magyar haza is, de megóvta derék ifjusága.

Ha újra visszakerülsz a harctérre, jól végzett munka emlékét, tapasztalt öregek buzdítását és jó magyarok kérelmét vidd magaddal, édes fiam!

Legyen kedves az emlék, legyen foganatos a buzdítás!

Ami a kérelmet illeti, ezt parancsnak is mondhatnám, ha nem tudnám, hogy nincs szükségetek a nyomatékos hangsúlyozásra.

Jó és balsorsban a nemzeti műveltség zászlóvivői legyetek. A mi utunk nehezebb, munkánk terhesebb, mint más nemzeteké; de egyben dicsőségesebb is, ha mindenben a magunk lábán járunk.

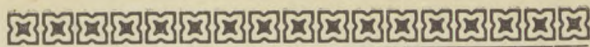
A testi erő minden időkben úgy álljon előttem, mint alapföltétele annak, hogy munkátokat kedvvel, könnyen és biztosan végezhessétek. Eleven észjárást, ügyes kezdeményezést, sikeres megoldást nem várhatunk attól aki szervezetét fejlesztetlenül hagyja, tagjait meg nem edzi, s egész megjelenéséből hiányzik a frissesség. Hamar lemond az, aki hamar fárad, ernyedtt idegekkel hasznosan munkálkodni nem lehet. Nem a mulatságból üzött vagy versengéssé fajult sportokra gondolok, amikor ezeket mondom, hanem arra, hogy a testi és lelki erők fejlesztésében a jövőben nagyobb arányosságot kell alkalmaznunk.

A lelki erő most fegyelmezettség alakjában segíti elő munkátokat; holnap úgy lehet, és úgy is van, hogy nagy elhatározásokban, átalakító küzdelemben és türelmes munkában kell megnyilatkoznia. A közönyösség, elmaradottság, léhaság helyébe hadd lépjen a béke hajnalán a közügyek iránt nagyobb érdeklődés, a haladás útján nagyobb gyorsaság, az erkölcsi élet felfogásában nagyobb komolyság. Mert ha annak idején ti is arra a kényelmes álláspontra helyezkedtek, hogy minden úgy van jól, ahogy van: a háború leggazdagabb tanulságai is értéktelenek lesznek a ti számotokra. A hiba árát pedig nemcsak a magyar ifjúság adja meg, hanem az egész magyar nemzet.

A hazaszeretetet, mint cselekvésre buzdító szükségyszerűség munkálkodjék bennetek akkor is, ha majd végkép visszakerültök a polgári életbe. Idegen áramlatok óvatosságra intsenek, divatos jelszavak meg ne tévesszenek, hamis kultúra és hamis humanizmus meg ne tántorítsanak titeket. Mi magyarokat akarunk látni és tudni a magyar hazában, versenyre képes, előretörő, művelt nemzedékeket, de mindenek előtt és mindenek fölött magyarokat. Nem baj, ha szél rázza a fák koronáját, csak a gyökér legyen egészséges és erős: szembeszáll a fa a legnagyobb viharral is. . .

Őrszemeitek éber figyelemmel, kötelességtudással és harckészséggel állanak helyükön; hazatéréstek után valamennyien őrállói legyetek a magyar becsületnek, magyar műveltségnek, magyar dicsőségnek!

Emelt fővel.

Isten úgy akarta, hogy szenvedjünk,
de ne csüggedjünk, s hűtlenek ne
legyünk önmagunkhoz.

Deák.

Édes fiam! Jó nekünk idehaza családi
körben, meleg szobában élvezni az együttlét
örömeit. Behegedt sebed a mi szivűnkre szállt
ugyan s meg-megújuló lázad minket nyugtalanít
jobban, mint téged: ám addig, amig lehet,
akarunk is, tudunk is örvideni a szerencsés
fordulatnak, s mély hálával áldjuk a mindené-
ket jóságosan igazgató gondviselést azért, hogy
láthatunk s legalább így láthatunk téged.

Mert változatos a hadiszerencse, s bizony
sok család sinyli a gyászt, amit könnyörtelenül
mért rá a háború. Annál megnyugtatóbb azon-
ban, hogy fegyvereinket mindenütt siker kíséri
s nemzetünk *emelt fővel* nézhet a jövőbe.

Vannak veszteségeink, lehetnek káraink;
de nincs okunk a csüggedésre, ha meggondol-
juk, hogy a legnagyobb ember se pótolhatatlan
s a legnagyobb kár se helyrehozhatatlan.

Emelt fővel nézhetünk a jövőbe s biza-
lommal várhatjuk az elfogulatlan nemzetek íté-
letét, mert részűnkre mind a kettő csak ked-

vező lehet még akkor is, ha további megpróbáltatásokat kellene végigszenvednünk.

Főlemelő hatással lehet ránk elsősorban a *biztonság* érzete, amelyet vitézül küzdő harcosainknak köszönhetünk. Ha visszagondolok arra, hogy milyen helyzetben voltunk néhány hónapig tartó küzdelem után egy évvel ezelőtt: szinte szárnyat kap a lelkem, hogy a nemzeti öröm legnagyobb magasságába emelkedjék.

Akkor nemcsak határaink közelében, hanem részben határainkon belül voltak ellenségeink: ma mind a három hadszintér messze esik tőlünk; akkor aggodalommal vártuk a fejleményeket: ma minden föltételünk megvan a jogos önbizalomra; akkor a menekülés rémképei meredeztek felénk: ma ellenálló képességünk öntudatának biztos várában sorakozunk.

Még inkább emelheti önérzetünket az az *összehasonlítás*, amelyben bárki is *ellenségeinkkel* vethet össze bennünket. Föllépésünk nyíltsága, hűségünk őszintesége, szolgálataink értéke csak becsülést válthat ki irántunk még azok lelkéből is, akiknek rokonszenvét sohase tapasztaltuk.

Mi nem kívántuk a háborút, mert sem boszú-, sem hatalomvágy, sem irigység, sem féltékenység miatt nem fájt a fejünk. Nem is készültünk rá, mint ők, akik alattomban, számitással, orvul támadtak ránk, hogy a kényyszerű védekezésre szorítsanak minket.

Mi köteleességünkhöz képest teljesítjük mindazt, amit a szövetséges megbízhatósága, az önvédelem joga s a lét biztosítása követel tőlünk; tesszük pedig ezt kertelés nélkül, magyar becsülettel, teljes odaadással.

Mi nagy szolgálatainkat állítjuk szembe mások önző haszonlesésével, ha már fejünkre szakadt az elkerülhetetlen leszámolás. Az egész világtól elzárva, szövetségeseinkkel együtt a magunk emberségéből álljuk bent is, kint is a nagy erőpróbát, anélkül, hogy gazdasági életünk megroppanást, fegyverünk csorbát szenvedett volna.

És ha mindez nem így lenne is, akkor is emelt fővel nézhetünk a sors szemébe mindaddig, míg a háború folytatásában és befejezésében azon az *erkölcsi alapon* maradunk, amelyen a háború kezdete óta állunk.

Jogtisztélet és igazságérzet, bizalom és megbízhatóság, jóhiszeműség és áldozatkészség volt máskor is, most is megérdemelt sikereink gazdag forrása, amelynek tiszta vizét felzavarrhatta egy-egy pillanatra a harag, méltatlanság vagy elkeseredés szenvedélye, de magát a forrást kiapasztani vagy megmérgezni nem tudja a legnagyobb világkatasztrófa sem.

Nem húnynak szemet nemzeti hibáink előtt, de ma — hál' Istennek — erényeink vannak túlsúlyban.

A magyarságnak e nagy tűzpróbája sok tekintetben készületlenül talált minket, de semmi-kép nem tehetetlenül.

Kitől várja a hadvezetőség a legnagyobb szolgálatokat? A magyar fiuktól. Kike! küldenek a legveszélyesebb pontokra? A magyar fiukat. Kik viszik véghez a legnagyobb hőstetteket? A magyar fiuk!

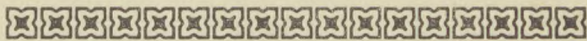
Nem mi mondjuk ezt: magasabb és legmagasabb helyekről hangzik el az elismerő nyilatkozat.

Ez a nemzedék méltónak bizonyult az
ősökhöz és például állitható az utókor elé.

De szükségünk is van rá, hogy minden
erényünk latbavetésével és minden erőnk teljes
megfeszítésével álljunk a világ elé is, mert
magunkban mi is kicsiny nemzet vagyunk,
s létjogosultságunkat érdemeinkkel, érdemein-
ket sikereinkkel kell igazolnunk.

Ne ajándékol várjuk tehát, hanem vérünk-
kel tartjuk meg nemzeti létünket. Ha önfel-
áldozásunk sikerrel jár, nem a pártfogoltak
lekötelezettségével, hanem a győztesek dicső-
ségével nézhetünk a jövőbe!

Békegalambok.

Lesz még egyszer ünnep a világon !

Vörösmarty.

Édes fiam! Azt hihette volna az ember, hogy ötszáz nap már csak elegendő lesz a háború nagy arányai mellett is arra, hogy a hadviselő felek megfeszített erőpróbája véget érjen s az ádáz küzdelmet az áldott béke váltsa fel. Mert ha voltak is hosszabb háborúk, mint a mostani, megközelítőleg sem jártak annyi gazdasági és véráldozattal; hiszen a mai harcok egynapi költsége milliókra rúg, az ember-vesztesség is sokkal nagyobb, mint amilyenről csak tudomást is szerezhethünk.

És mégis minden békeszerető lélek őszinte fájdalmára a második karácsony sem hozta meg a béke olajágát; sőt azt kell tapasztalnunk, hogy ellenségeink vezető férfiai a háborúnak évekig folytatásáról beszélnek.

Megtenni megtehetik, ha ugyan el nem söpri őket is a nemzeti közhangulat felzúdulása, amely a sikertelenséget nehezen fogadja el az önbizalom forrásának. De ha volt valaha oktan vérontás, amelynek útja nem vezethet a kívánt célhoz: ennek a háborúnak az ő részük-ről való tovább erőszakolása az, mert a győzelemnek jogos reménye nélkül veti áldozatul a népek száz és száz ezreit.

Hiába, csak üres szó marad a szó, ha nem ad neki reális és értékes tartalmat a rendelkezésére álló hatalom: a nemzet fiainak fizikai, vagyoni és erkölcsi ereje. Addig a nagy hang inkább a gyöngeség takarója, mint a meggyőződés hirdetője, s megtévesztheti a tudatlant, de nevetség tárgya a komoly figyelműeknek.

Az ő békegalambjok nem akar szárazra jutni addig, amig meg nem semmisül, vagy legalább is meg nem törik a mi erőnk; a mi békegalambunk pedig abban a percben oda-kinálja a zöld gallyat, amelyben ők lemondanak igazán semmivel meg nem okolható követelésükről. Szárnyaszegetten vergődik amaz, biztosan repül végig emez a háború tengerének hullámai fölött: vajjon egymásra találhatnak-e elég idejekorán, hogy együtt repüljenek a kölcsönös megértés, megegyezés, megnyugvás boldog ligetébe?!

Mert enélkül, úgy látszik, hiábavaló minden törekvés azok részéről, akik iszonyattal látják az emberiség nagy értékeinek rettenetes pusztulását, s együtt éreznek az anyai fájdalom, családi gyász, nemzetsorvasztó bánat omló könnyeivel.

Egyesek szava, ha még oly magas helyről jön is, csak kiáltó szó a pusztában; a küzdelemben részt nem vevő hatalmakról pedig nem mondhatjuk, hogy érdektelenek is, hiszen a mi gyengülésünkben erősödnek, a mi verejtékünkben táplálkoznak, a mi romjainkon építkeznek.

Csak egy pillanatnyi meggondolása kellene annak, hogy a sors kerekét megállítani nem lehet, hogy a további kockázat rájuk nézve immár csak veszedelmes, a makacsság pedig végzetes lehet: a beismerés meghozná a hajlandóságot, s a hajlandóság megteremtené a lehetőséget a béketárgyalások megindítására s a tisztességes egyesség megkötésére. De ha ezt nem teszik a maguk jószántából, mert nem merik nyíltan bevallani a különben jól ismert igazságot: rá kell kényszeríteniük őket kitartásunk további energiájával, fegyverünk nemlankadó hatalmával, győzelmeink szakadatlan sorozatával. Ám lássák aztán, hogy mikép fékezhetik meg a háboru szörnyeit, amelyeket oly könnyelműen szabadítottak az emberiségre!

Addig nincs mit beszélnünk e háború okairól, melyeknek minden felelősségét a mi vállainkra akarják rakni; hasztalan kutatjuk e háboru célját, aminek világos felismerése igen bajos dolog; a béke föltételeiről pedig csak pusztá jóslatokat mondhatnánk, amelyek a homlokegyenest ellenkező érdekek óhajához igazodnak.

Folytatnunk keli tehát a háborút az általános békevágy ellenére is komolyan, következetesen, körömszakadtig. Nem lehetünk eléggé ifjak és nem lehetünk eléggé öregek ahhoz, hogy kivonjuk magunkat a nagy kötelesség alól. De nem is akarjuk.

Ezért kell neked is visszamenned, édes fiam, újból a haremezőre, ahol bajtársaid máris várnak, ahova lelked szerint máris vágyódsz, ahonnan oly nehezen fogunk megint

visszanyerni. Ezért kell tovább aggódnunk, tovább nélkülöznünk, tovább szenvednünk mindaddig, amig meg nem érik számunkra a diadalmas békének oly végtelenül drága gyümölcse.

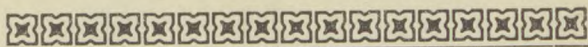
Te megérted gondolatainkat, szived visszadobogja érzelmeinket, szolgálod betölti várakozásunkat. Kisérjen hát az itthon édes emléke, legyen rajtad áldásunk, vezéreljen a jó Isten!

A boldog viszonzlás reményével biztasson bennünket az üdvösséget hirdető karácsonyi szózat, amikor szívvel-lélekkel együtt zengjük újra a megváltó éneket:

„Dicsőség a magasságos mennyekben az Istennek, békesség a földön s az emberekhez jóakarat!”

A rokkantakért.

Leteszem ma a tollat, a könyvet :

Ma a fegyverek ércszava jár ;

Sokasodnak a sírok, a könnyek :

Szedi áldozatát a halál . . .

Feketén sorakoznak a gondok,

Anya szive hlába vigyáz, —

Akit eltemetünk, az a boldog,

Síratója a nemzeti gyász . . .

Hazajönnek az ifju vitézek,

Kipirúlnak a hős daliák,

Mosolyuk, szavuk édes ígézet,

Nekik él, nekik áll a világ !

Ki ne várja, csodálja szeresse

Fiainkat a béke ölén ?

Ha reáragyogott a szerencse :

Koronája a nemzeti fény . . .

De mit érez a harc nyomoréka,
 Kinek élete lassu halál?
 Kenyeret kereső keze béna,
 Akadozva falábakon áll . . .
 Ha zokogva borúl a kilincstre,
 Ne zavard el az esdekelőt:
 A te jobb kezed áldva-segítse,
 Simogassa, emelje fel őt!

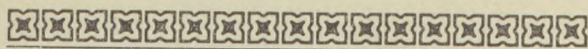
S kit a szörnyü, a balkezü végzet
 Örök éjbe taszítva lenyom:
 Nyomorát, panaszát ha nem érzed,
 Ki segít a világtalanon?
 Ha szemét ki se sírja veresre,
 Ha senki se hallja szavát:
 A te jó szived áldva vezesse
 Szeretettel az életen át.

Eszelős kacagás rohamával
 Hadonászgat a tébolyodott;
 Szava, arca, tekintete rávall:
 Ez az élet a sírba jutott . . .
 Pihenőre ha nem lel a fáradt,
 Menedékre a bús hazatért:
 A mi lelkünk érzi a vádat
 A nemzeti mártírokérl!

Kipirúlt daliák hazajönnek :
Jutalomkoszorúnk az övék ;
Hősért sokasodnak a könnyek :
Kegyelet koszorúzza nevét . . .
De ki élte örök nyomorával
Váltá meg a hősi halált :
Érezze egy életen által
A magyar szív napsugarát !

Ha minden erőnk odadása
Igazán diadalt aratott,
Ha a szíven a szív dobogása
Kiapasztja a könnypatakot :
Nem a fény, nem a nemzeti nagyság,
Nem az ágyu, a fegyver, a kard,
De a lélek, a szív, az igazság
Teszi boldoggá a magyart !

A bolgár nemzethez.

Üdv néked a jog s az igazság
Győzelme nevében
Testvéri szivünkből,
Évezreden át
Keletnek acélkezű
Bajnoka, bolgár !

Te láttad a gyilkot,
Mít az elvetemültség
Felbujtogatott hada vert
Két hű sziven át
Két hosszútürelmű
Nemzet kebelébe ;
Te láttad az üszköt,
Mít a kapzsi gonoszság
Bűnöskezű gyujtogatója dobott
A vén Európa
Fejedelmi lakának
Rozzant födelére . . .

A háboru szörnyű csapásaitól
 Sajgó sebeid
 Rövid évek alatt
 Még behegedni se kezdtek ;
 Még csonka határaidon
 Idegen taposása alatt
 Vérharmatosan
 Senyved a fű, a virág :
 S ime újra kicsillan a tűz,
 A harc tüze, lángja szemedből ;
 Búsult haragodban a lélek
 Nagy lángja magasra lobog ;
 Elszánt fajod újra kezébe ragadja
 Életre-halálra a fegyvert !

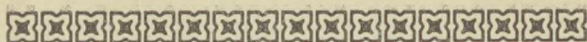
Ide azt a kezet.
 Jobbját a lenézett,
 Százszor legyalázott
 Tiszta, nemes becsületnek !
 Békében a munka
 Cserzette vörösre, keményre :
 Hadd mossa a hadban az ellen
 Vére fehérre !

E kézzsorításban az ősi erények
 Megbecsülése
 Forrasztja szorossá
 A régi rokonvér
 Kapcsolatát ;
 E kézzsorításnak
 Érezze csodás erejét
 Minden gonosz indulat, ármány,
 Zsarnoki önkény,
 Esküszegés ! . . .

Velünk a hadak leverője, a germán,
Napnyugaton ;
Velünk bont lobogót a muzulmán
Napkeleten :
Hadd jöjjön ezerfejük réme az észak
Szörnyetegének ;
Tomboljon a hittagadó nyomorult,
Csúf szégyene délnék :
Az álnok, a fojtogató hatalom
Megtörök itten e büszke falon,
El kell pusztulnia végkép ;
Mi hitünk erejével,
Vérünk melegével
Vívjuk ki az isteni békét !

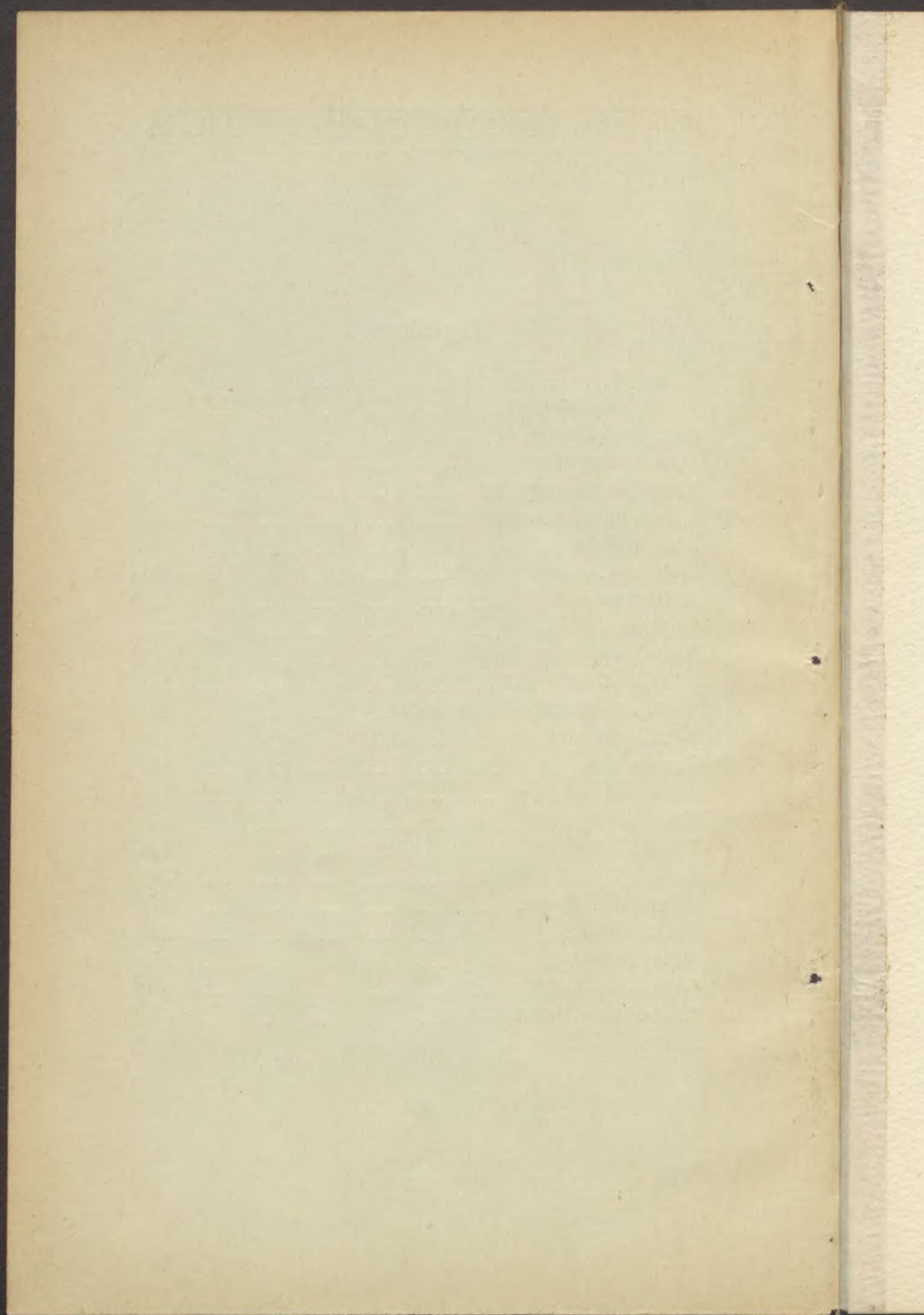

Tartalom.

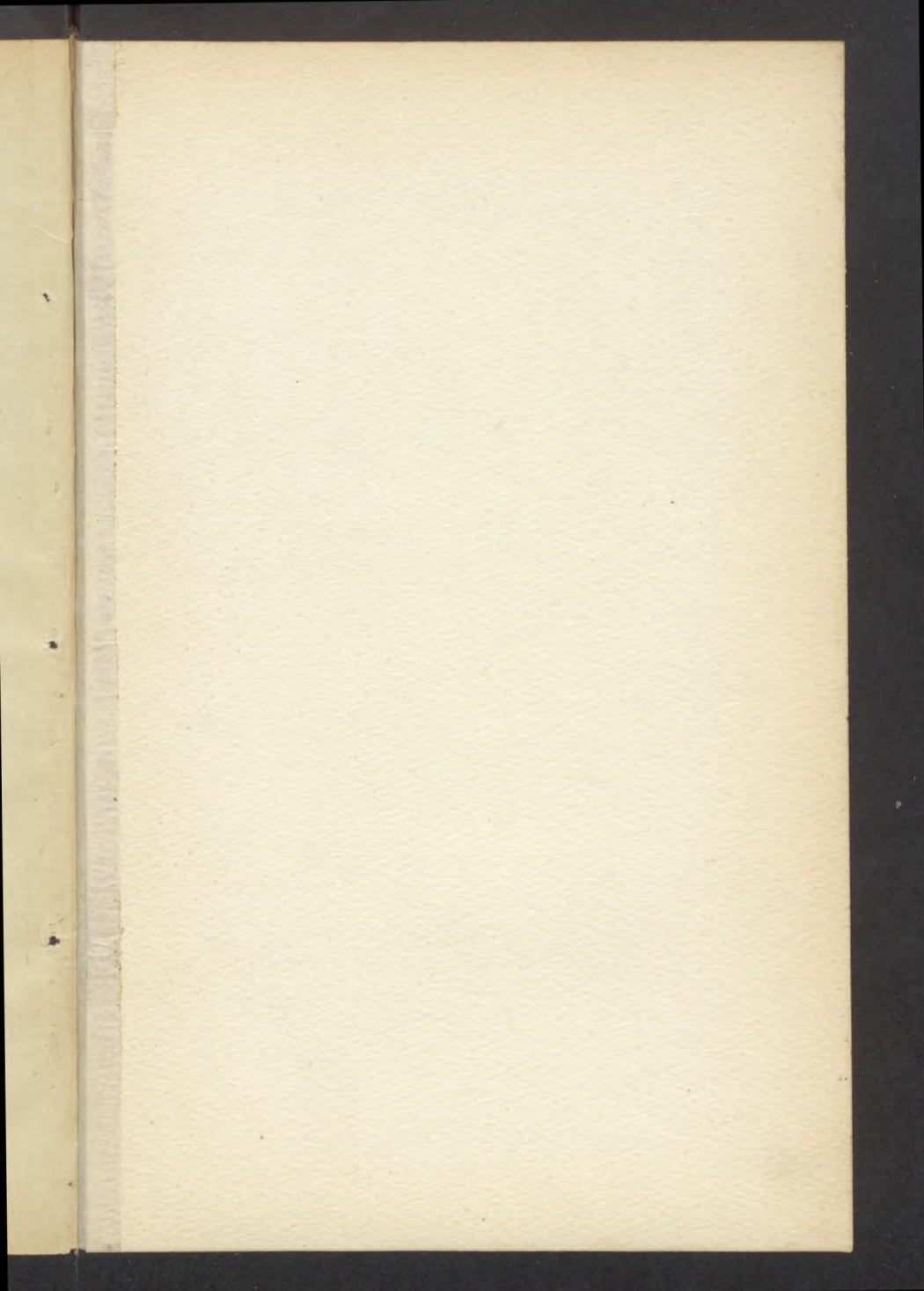
Előszó	3
A mi áldozatunk	5
A nagy esztendő	9
„Ott a helyem“	13
Akik itthon maradtak	17
Bajtársaink—testvéreink	21
Isten nevében	25
Életünket, vagyunkat!	29
A haszonlesők	33
Hőseink emléke	37
Négy nap, négy éjjel	41
A sebesültek körül	45
Akik szerencsétlenül jártak	49
Feldúlt fészkek	53
Treuga dei	57
A semlegesek	61
Nemzeti vágyaink	65
Kétféle igazság	69
Érdemek és jutalmak	73
A magyar ifjúság	77
Emelt fővel	81
Békegalambok	85
*A rokkantakért	89
*A bolgár nemzethez	92

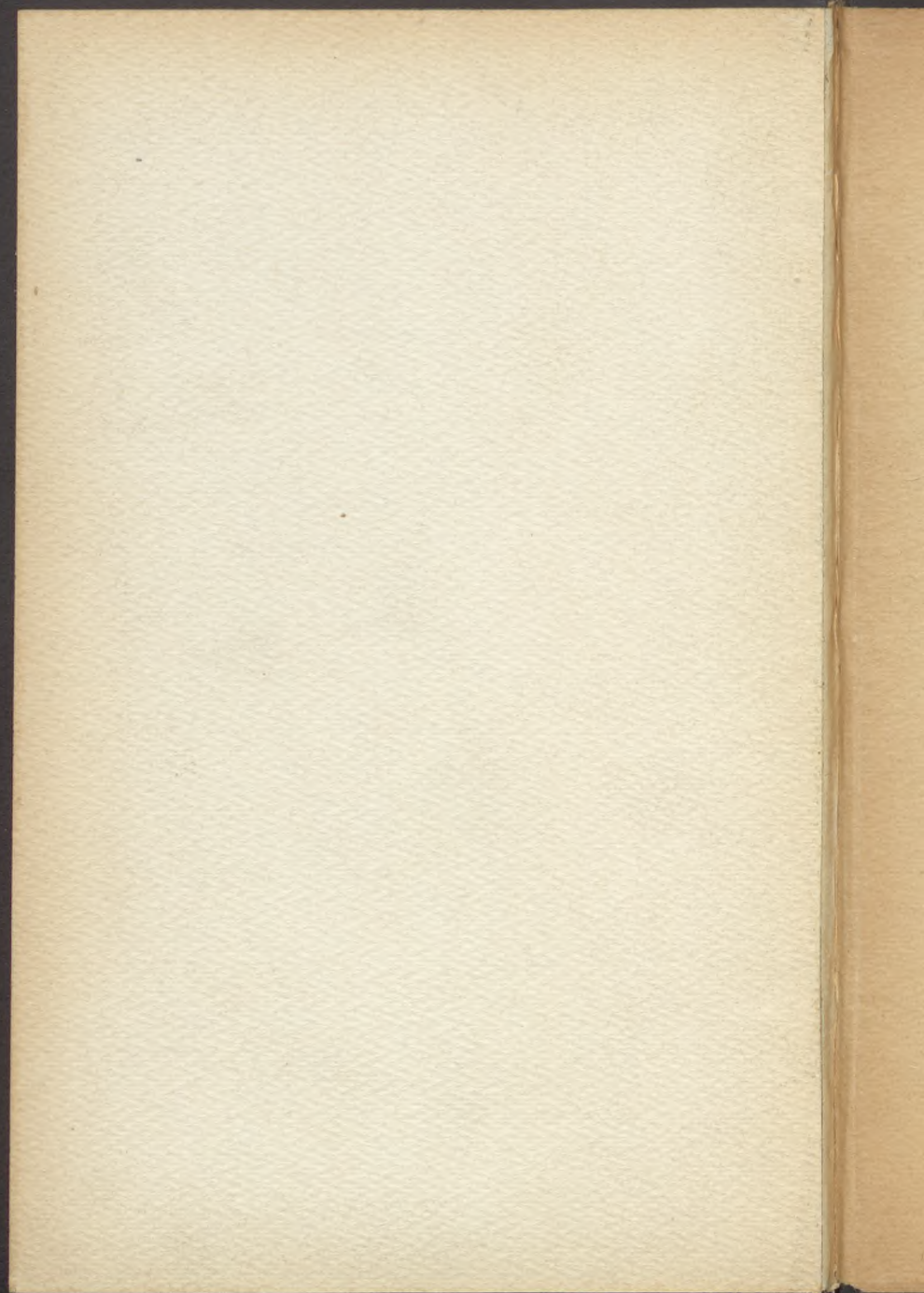

865.

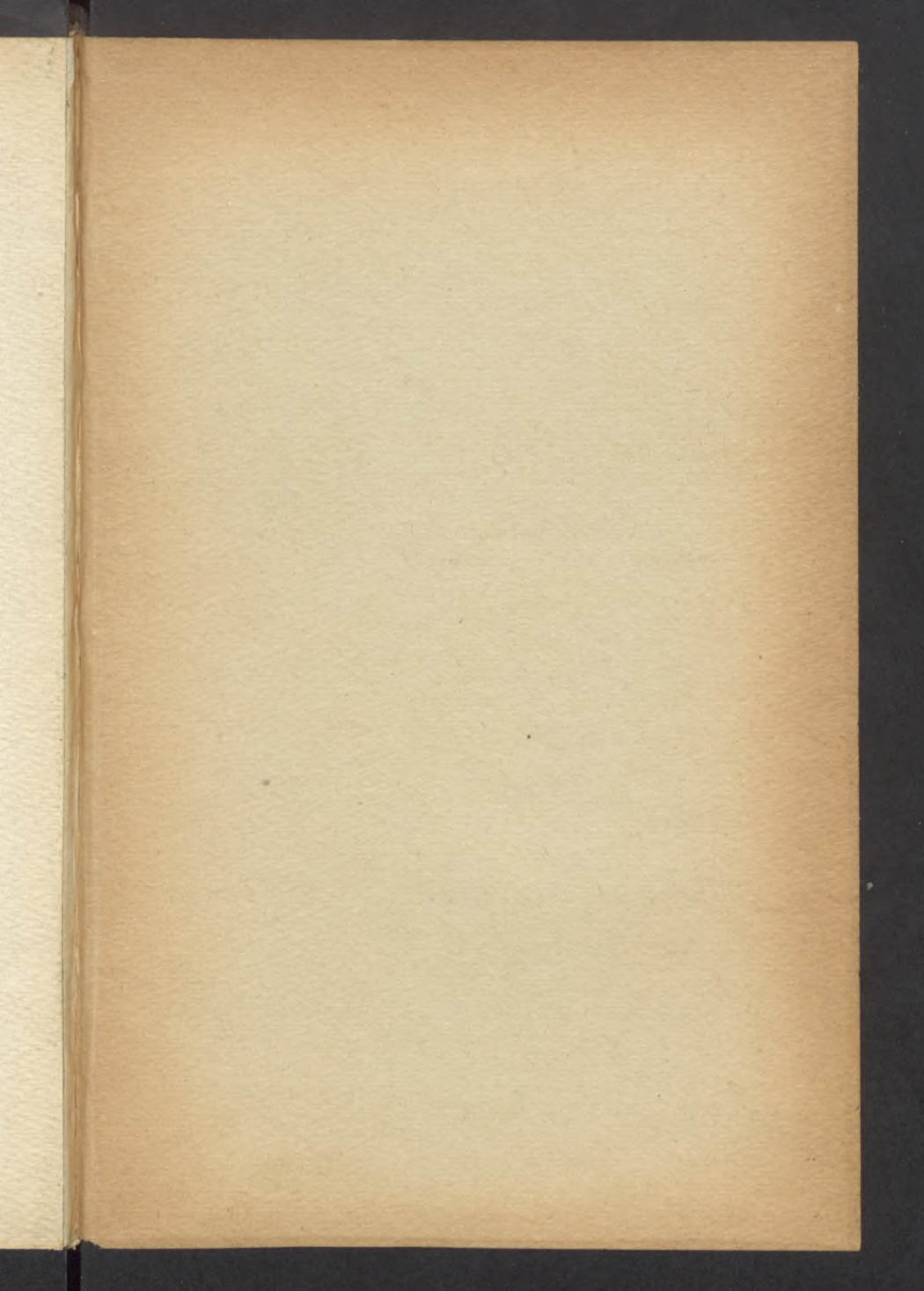

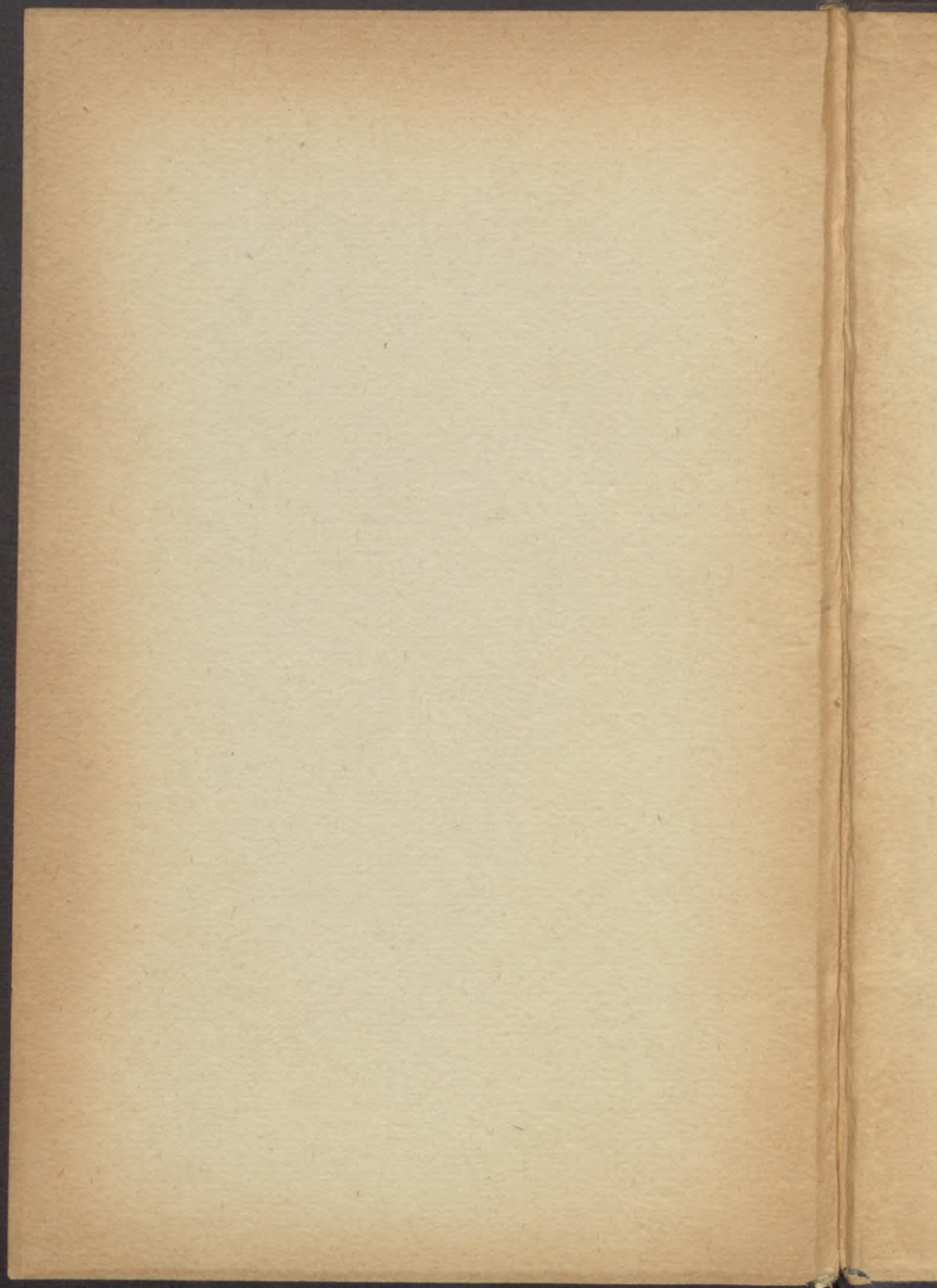

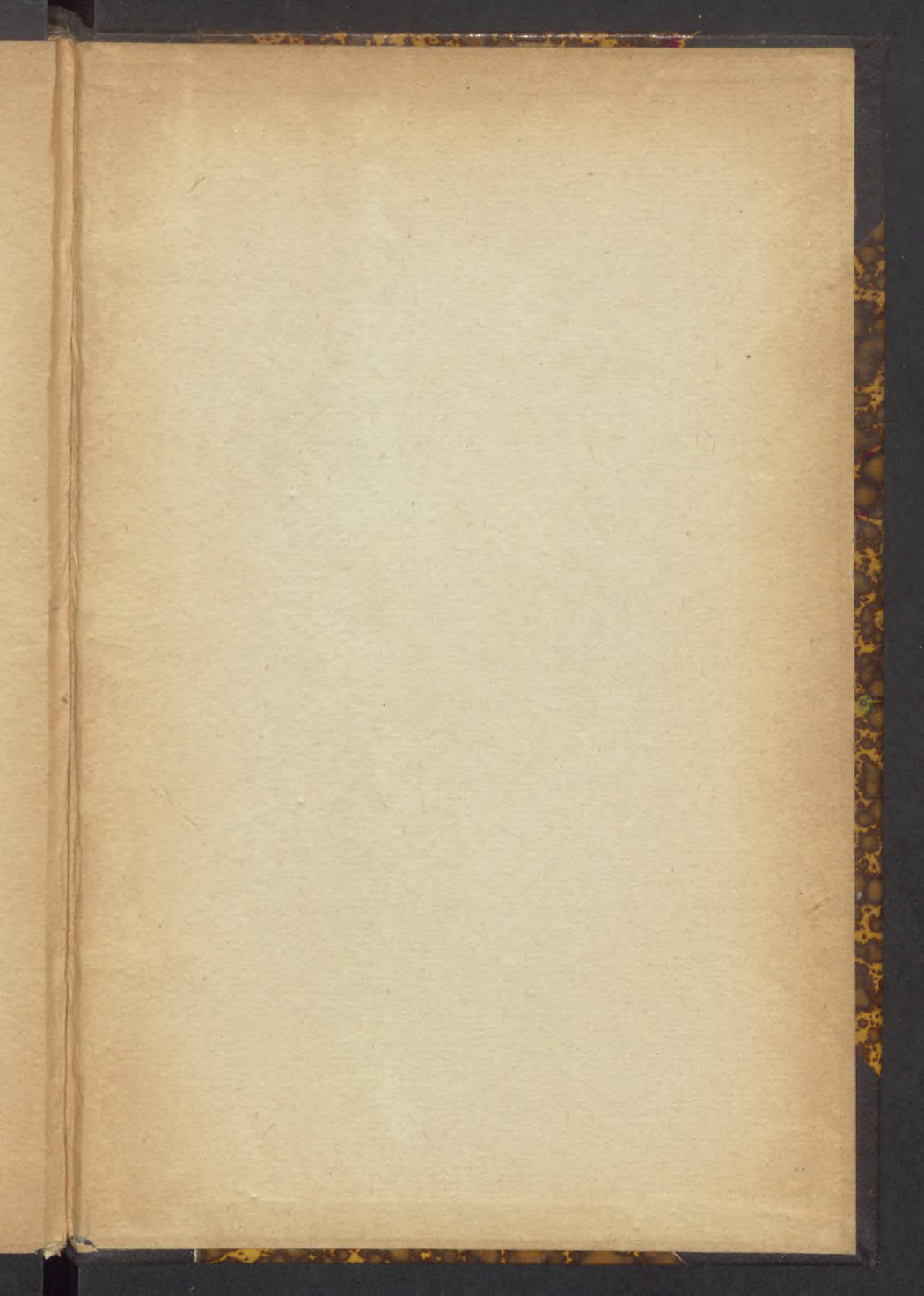

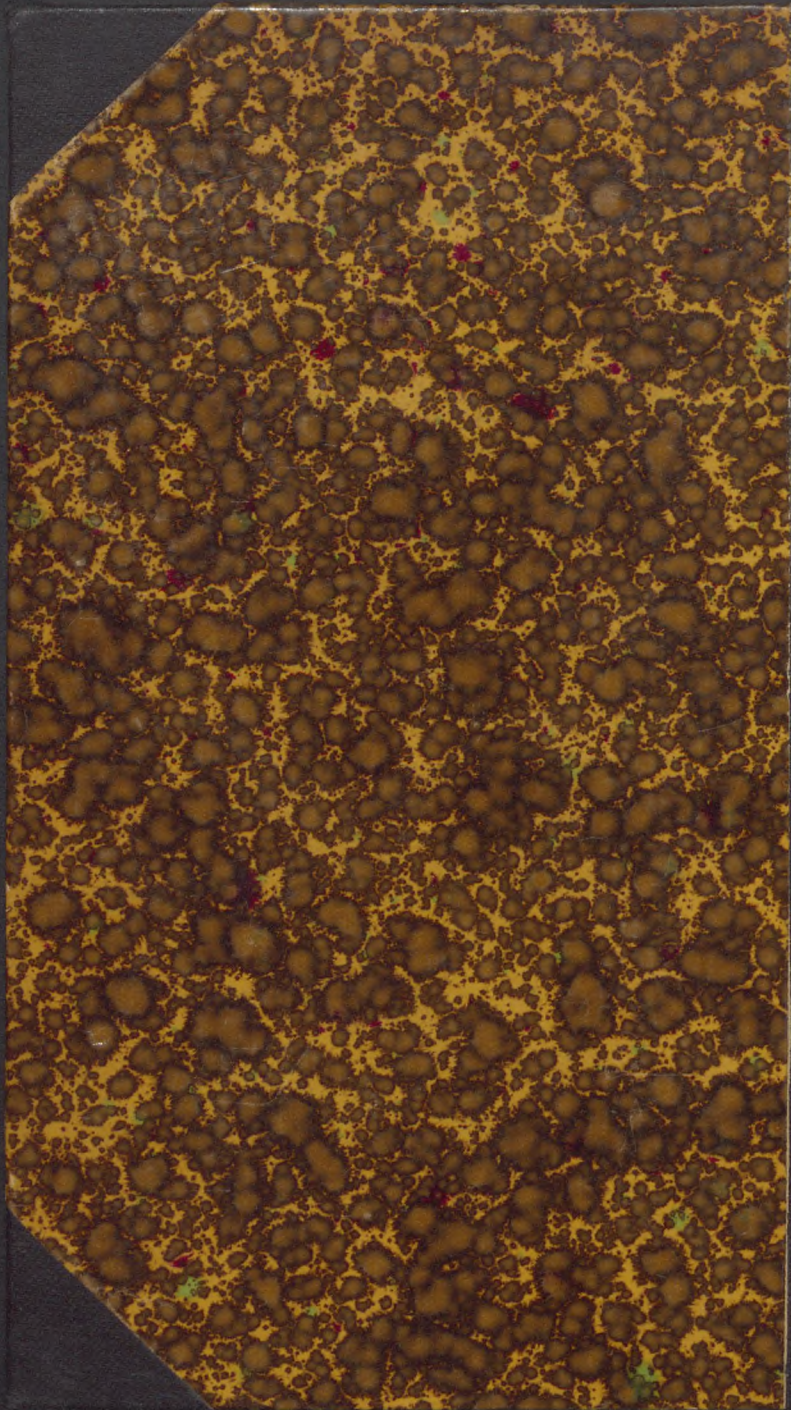

Vietórlsz

Levelek

a

harctérre

N. M.